

MÅNGFALD • SID 4

Michaela
blev pionjär

LEDNING • SID 24

Leder projekt för
bättre insatser

TJUGOFYRA⁷

En tidning utgiven av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

#41 | Mars 2019

I Sala bildas skogsbrandsvärn där privatpersoner, många av dem markägare, blir en resurs. Lantbrukaren Tomas Aldén (till höger) kläckte idén, Gunnar Svendsen vid räddningstjänsten i Sala var med på noterna.

FOTO: PER LARSSON

Kraften hos frivilliga måste tas tillvara

■ Frivilliga behövs – men kan också bli en belastning.

Under skogsbränderna i somras gjorde de många viktiga insatser, men kallades i vissa fall också mer folksamling än kraftsamling.

Räddningstjänster vill se mer organisa-

tion och mindre spontanitet, för att ta vara på kraften hos frivilliga.

I Sala görs så, frivilliga formeras i ett skogsbrandsvärn. LRF utbildar sina medlemmar i brandberedskap, för att skydda egen skog och även kunna stötta räddningstjänsten.

Ska frivilliga ersättas? I Karlstad fick räddningstjänsten fakturor för 400 000. Samtidigt körde Frivilliga flygkårens medlemmar 40 000 mil i bil, utan ersättning, för att sköta brandflyget.

Sidorna 8-17

FORSKNING

Samverkan slasktratt?

– Har samverkan blivit krishanteringsringens slasktratt? frågade forskaren Christian Uhr, som anser att det behövs en kritisk diskussion.

Sidan 19

OLYCKSFALL

Ansvar bör pekas ut

Kunskap om olycksfall har gått förlorad de senaste åren. MSB föreslår att ett övergripande ansvar pekas ut.

Sidan 25

KRISBEREDSKAP

Preppers på skolbänken

En ettårig utbildning i prepperskunskap har startats i Storuman. Kursen fylldes snabbt och får en fortsättning nästa år.

Sidan 26

SÅ SKA SVERIGE KLARA SOMMAREN • SID 20

Frivilliga är en viktig resurs

I detta nummer av Tjugofyra7 kommer mycket utrymme ägnas åt frivilliga, och jag tänkte slå ett slag för frivilligheten även i den här spalten.

Under vintern och våren har vi arbetat hårt på MSB, tillsammans med räddningstjänsterna, tillsammans med frivilligorganisationerna och tillsammans med länsstyrelser och bevakningsansvariga myndigheter.

Det pågår mycket just nu, samtidigt, som syftar till att höja beredskapen, öka motståndskraften. MSB har köpt in fler skogsbrandsdepåer, och fördubblat kapaciteten för att återställa slang. Vi har nio mobila och lättrorliga Rakelmaster, och har skaffat ett rejält förråd Rakelterminaler att låna ut. Och vi hoppas gå i mål med upphandlingen av nationella helikopterresurser. Vi ökar och förstärker på utbildningssidan, och jag förutsätter att kommunerna satsar på motsvarande sätt med nyrekrytering, mer resurser, övning och utbildning. Vi behöver få upp dimensioneringen i kommunal räddningstjänst!

Men med det sagt: Hur bra beredskap än staten har, så går det inte att komma ifrån behovet av att förstärka med frivilliga krafter när de extrema situationerna inträffar. Det kan vara skogsbrand, översvämning och stormar – och det gäller naturligtvis även kriget.

LEDARE

Dan Eliasson
Generaldirektör, MSB

Ta gärna kontakt med någon av de 18 frivilliga försvarsorganisationerna, det finns plats för fler aktiva medlemmar!

I hela landet pågår nu totalförsvarsplanering, i mycket olika fart, men i princip så har startskottet gått för kommunernas arbete med att planera för civilt försvar. Det är framför allt tre saker de ska fokusera på nu ute i kommunerna: det är kompetenshöjning, utbildning och övning. Det är att se över sitt säkerhetsskydd – vad är skyddsvärt? Och det tredje är att krigsplacera personal och bygga en krigsorganisation. Det kan komma att visa sig svårt för många, personalförsörjning kan bli en knepig fråga inom vissa områden.

De kommuner som vill kan om ett år provtrycka sin förmåga, genom att delta i Totalförsvarsövningen 2020.

Och då finns det tre medskick i det arbete som nu ska göras som jag tycker är viktigt att tänka på:

- **1. Säkerställ att räddningstjänstförbunden** finns med i kommunernas planeringsprocess, tidigt. För att få ihop den planeringen krävs ett bra samarbete mellan kommunerna.
- **2. Säkerställ att ni tagit höjd för att kunna ta emot hjälp av övade frivilliga.**
- **3. Glöm inte den lokala företagsamheten!**

Det finns möjlighet att skriva avtal med några av de 18 frivilliga försvarsorganisationerna – eller med andra frivilligorganisationer som

till exempel LRF. Lantbrukare med ombyggsda gödselspridare gjorde omfattande insatser i somras för att släcka bränder, till exempel.

MSB har tagit fram ”Fältguide för myndigheter som vill samverka med frivilliga försvarsorganisationer” till stöd för sådana avtal, och det borde varje kommun och även varje länsstyrelse titta på som en viktig resurs inför nästa kris. Kommuner med skrivna avtal med Frivilliga resursgrupper, FRG, eller andra frivilligorganisationer, har ett försprång framför kommuner som saknar den förmågan. Bara varannan kommun har avtal med en FRG idag.

MSB kommer att satsa på ett fyraårigt program för att stötta frivilligorganisationer som vill utveckla samhällets beredskap tillsammans med er ute i kommunerna. Ta chansen!

Och du som läser detta och vill hjälpa till. Ta gärna kontakt med någon av de 18 frivilliga försvarsorganisationerna, det finns plats för fler aktiva medlemmar!

TJUGOFYRA7

Tjugofyra7 bevakar utvecklingen inom Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps ansvarsområden och ska stimulera till debatt i dessa frågor. Enbart Ledaren på sidan 2 är att betrakta som MSBs officiella linje.

REDAKTIONEN

Gunno Ivansson
Journalist, ansvarig utgivare
010-240 51 06
gunno.ivansson@msb.se

Per Larsson
Journalist
010-240 51 02
per.larsson@msb.se

Adress
MSB, Tjugofyra7
651 81 Karlstad

E-post
redaktionen@tjugofyra7.se

Webb
www.tjugofyra7.se

Upplaga
28 000 exemplar

Tryck
Pressgrannar, Linköping.
Tryckdag detta nummer:
7 mars.
Nästa nummer är ute:
11 juni.

4

12

16

22

MÅNGFALD
Jobbar för nästa generation
Sidan 4

FRIVILLIGHET
Fakturorna överrumplade
Sidan 12

LRF lär
brandberedskap
Sidan 16

FORSKNING
Internationell samverkan mer än EU
Sidan 19

UTBILDNING
Fler brandmän ska utbildas
Sidan 21

ERFARENHETER
Hoppade från sjunde våningen
Sidan 22

Magnus Bern och Peo Staberyd, Nerikes, Nisse Weslien, Karlstadsregionen och Mattias Larsson, Arvika, arbetar för en organisation som ska klara även de största händelserna. 52 kommuner kan komma att ansluta sig.

FOTO: PER LARSSON

En systemledning – målet 52 kommuner

■ – Inga fler utredningar, nu ska vi prestera

52 kommuner med cirka 130 brandstationer i en systemledning.

Det kan bli verklighet med räddningsregion Bergslagen.

– Inga fler utredningar, nu ska vi prestera. Gör vi inte det kan vi pyssla med något annat, säger Peo Staberyd, brandchef i Nerikes brandkår.

■ Alla räddningstjänster i Värmlands och Örebro län är med på noterna, tre kommuner i Dalsland och sex i Västmanland likaså. Dessutom är förhoppningen att få med hela Dalarnas län, vilket geografiskt skulle ge ett område som i stort motsvarar polisens region Bergslagen.

Räddningstjänstutredningen säger att det krävs större systemledningar för att klara omfattande olyckor. När slutsatserna presenterades var arbetet redan igång i Örebro, Karlstad och Arvika.

Nerikes startade förra året gemensam systemledning med Västra Mälardalen (Arboga, Köping, Kungsör), men konstaterade att det behövdes större volym.

– I somras hade vi 180 bränder, en helg var 24 av 28 stationer i förbundet igång samtidigt. Så kan man ha det en enstaka gång, men vi vill inte göra om det, säger Staberyd.

Samtidigt tittade man i Värmland på en ledning för hela länet.

– Vi konstaterade att det inte blir tillräckligt bra. Värmland är för litet. Det blir dyrt och vi klarar inte att resursförsörja, säger Mattias Larsson, räddningschef i Arvika.

Han och Nisse Weslien, räddningschef i Karlstadsregionen, började prata med Peo Staberyd i Örebro. Nu är Mattias Larsson ordförande i en styrgrupp där samtliga 17 räddningschefer i det tilltänkta området medverkar.

– Vi har dessutom ett ess i rockärmen med den gemensamma ledningscentral för polis, räddningstjänst och SOS Alarm som byggs i Örebro. Polisen täcker redan in Dalarna, Värmland och Örebro, säger Staberyd

Planen är i korta drag:

Bakre ledning bemannad dygnet runt i Örebro som hanterar alla händelser och förde-

lar resurser över hela det geografiska området där räddningstjänsterna samverkar öppet.

Den främre ledningen kan finnas inom varje räddningstjänstorganisation, behövs förstärkning kan bemanning på skadeplats snabbt ökas.

– Fördelning av resurser görs från en ledningscentral där det finns förmåga och teknik att ha koll på 130 stationer. Vi ska jobba bort tanken på ett enda ledningsbefäl, det här är ett system. Dessutom säger polisen att de kan vara en resurs om vi har hög belastning när de inte har det, säger Magnus Bern, Nerikes brandkår.

Med mellansvenska mått är det ett stort område som ska täckas, från Dals Ed till Köping i väst-östlig riktning, 45 mil gräns mot Norge.

– Avstånd spelar in, men vi ser att det kan lösas. Insatser sker lokalt. Men grunden är att skapa relationer för daglig samverkan, hela arbetet tar sikte på allt från vardagsarbete till stora händelser, säger Peo Staberyd.

■ **Vem vinner mest på systemet?**

– Alla blir vinnare. Rent ser-

vicemässigt får de mindre räddningstjänsterna mer. Sen kan kanske Karlstads övningsfält få ökad betydelse, deras ledningsbuss bli mer använd.

Peo Staberyd konstaterar att man måste hitta harmoni mellan ledningssystemet och den lokala räddningschefens yttersta ansvar i sin kommun.

– Vi måste balansera problematiken, alla ska ha insyn och kunna påverka när vi bygger detta.

Räddningstjänsterna har kommit olika långt i att uttala behovet av systemledning i ett större sammanhang.

– Det här är en stor förändring, den största jag varit med om. Nisse och Peo som sett förbundsbildningar är mer trygga i förändringen. För oss som har ett mindre perspektiv kräver det tid för eftertanke och vi har kommit olika långt på resan. Vi får nog vara ödmjuka med att det tar tid, säger Mattias Larsson.

■ **Har ni haft samsyn från**

början eller olika sätt att se på frågor i projektet?

– Jag tror vi kan tänka olika nu, det ska vi bejaka för då blir den gemensamma lösningen bättre. Men vi måste landa i något gemensamt.

Skogsbränderna i somras och räddningstjänstutredningen har hjälpt till att öka förståelsen för planerna.

– Nu har vi som chefer ett ansvar att leva upp till det som kommer ut av utredningen. Till årsskiftet bör våra planer vara kända. I sommar har vi inga avtal, men en gemensam vilja och kan korskoppla våra system, säger Nisse Weslien.

Gruppen för också diskussioner med MSB om sina planer och känner att man får respons.

– Det är ett helt annat arbete från MSB än det varit tidigare. Man lyfter fram räddningstjänstfrågor som varit gömda i en skog med krisfunderingar. Den tydligheten piggar upp, säger Peo Staberyd.

PER LARSSON

De 52 tilltänkta kommunerna i regionen.

Jobbar för nästa ge

■ Fyra sidor om kvinnor och brandmannayrket

– Jag försöker skotta framför nästa generation, för vägen är inte skottad. Jag visar gärna mig som en förebild för att locka fler, för det är ett fantastiskt yrke.

■ Karin Olstorpe, 30, är heltidare hos Räddningstjänsten Storgöteborg. Viljan är stark och hon blev brandman närmast på trots. Under sin tid som basketspelare på elitnivå drog hon av korsbandet och blev sjukskriven i ett halvår. Hon bodde då i Norrköping och av en tillfällighet just där räddningstjänsten övade livräddning.

– De parkerade utanför min lägenhet, slängde en docka i strömmen och övade. Nya lag gjorde det varje vecka så jag satt och tittade på dom. Jag ville bli högstadielärare för att göra skillnad men tänkte att jag får göra väldigt mycket skillnad som brandman också. Så jag ringde min pappa som varit deltidsbrandman och han sa att det är nog för tufft för dig. Det tror jag inte du klarar. Det sporrade mig och det första jag gjorde när jag lade på luren var att söka in till SMO.

Kollegan Josefine Hedberg, 31, har också idrottsbakgrund och även hennes pappa hade ett finger med i spelet.

– Jag spelade en massa fotboll och pappa, som var min fotbollstränare, sa att brandman är väl ett yrke för dig. Du gillar att träna och jobba i lag och det gör ju dom. Då föddes en tanke och när jag gick SMO kände jag att allt funkade och var väldigt roligt och då fick jag blodad tand, säger Josefine Hedberg.

Båda kom in i yrket genom Q-projektet.

– Bara att få någon som ger tips hjälpte mig för jag låg efter i det fysiska. Jag hade aldrig kört bänkpress och utvecklingskurvan pekade bara rakt upp. Jag var villig att göra jobbet men behövde verktygen, säger Karin Olstorpe.

Hon tror att kvinnors självbild ibland kan vara ett hinder.

– Man har kanske lite för-

Gillar jobbet

”När jag vaknar på morgonen tänker jag: vad kul det ska bli att gå till jobbet. Jag längtar liksom.”

Karin Olstorpe, brandman

domar mot sig själv som kvinna. Jag förväntas inte klara det här och man blir nästan förvånad när man gör det. Men varför ska man vara förvånad? En kille förväntas kunna en skruvdragare och en såg och så, men en tjej: Oj, vet du hur en motorsåg fungerar?

Det finns tolv kvinnor inom heltiden i Storgöteborg. Båda säger att de stortrivs men har mött samma attityder som många kvinnor före dem.

– Finns en inbyggd rädsla mot det som är nytt, annorlunda. Man kan dra slang på olika sätt, jag löser det inte med biceps utan med benen, säger Josefine Hedberg.

– Det har varit ett stort problem, absolut. När man kommer som kvinna förstör man bilden som byggs av hur en brandman ska se ut.

Attityder och normer som finns bidrar till det vardagliga ”dropandet” som de uttrycker det.

– Vardagliga saker som män inte märker, för det är normen inom räddningstjänsten. Som kvinna måste man ständigt peka saker och då gör man sig väldigt synlig och väldigt jobbig och alla blir väldigt trötta på en. Blir vi lite mer normen kommer det att bli ett ickeproblem, säger Karin Olstorpe.

– En del säger fasen vad duktiga ni är, gud vad ni är starka och vad bra ni är och man känner sig jätteduktig. Men sen finns det de som inte säger så. Det är väldigt olika, säger Josefine Hedberg.

– Mina kollegor och jag har pratat igenom om hur vi ska ha en bra arbetsmiljö. Vi har våra spelregler men vi är ett förbund och oavsett om jag är man

Josefine Hedberg och Karin Olstorpe är två av tolv tjejer på heltid inom Räddningstjänsten Storgöteborg. och inte kvinnor. Det har varit viktigt för oss, säger Karin Olstorpe. Mikael Wennerbeck är hälsosamordnare

eller kvinna kommer inte alla att tycka om mig. Jag är ganska fine med det, men mitt lag har det jättebra. Därför säger jag att de är världens bästa kollegor. När jag vaknar på morgonen tänker jag: vad kul det ska bli att gå till jobbet. Jag längtar liksom, säger Karin Olstorpe.

I projektet En brandstation för alla ville Räddningstjänsten Syd underlätta för kvinnor genom att placera flera i samma skift. Så har man inte gjort i Göteborg.

Göra jobbet

”Man måste vara beredd på att det inte är så bekvämt hela vägen.”

Josefin Hedberg, RSGBG

– Det har vi diskuterat fram och tillbaka. Om det uppstår problem är det bra om det är någon i samma situation som

kan stötta en. Samtidigt behöver vi inte vara bästa kompis bara för att vi är kvinnor. Vi har varit mer för att placera oss på de stationer vi själva önskar. Vi tycker att vi ska ses som individer och inte kvinnor. Det har varit viktigt för oss, säger Karin Olstorpe.

Däremot finns skäl att placera nya tjejer i lag där det redan finns en brandman som är kvinna.

– Tror att vi som varit med ett

neration

De banar gärna väg för efterföljare men vill inte bli särbehandlade. – Vi tycker att vi ska ses som individer på räddningstjänsten.

FOTO: GUNNO IVANSSON

tag ska sättas ihop med en oerfaren tjej för att göra hennes väg lättare, för att hon ska slippa dra samma lass. Det tror jag faktiskt är en framgångsfaktor. Gör det inte tuffare än det behöver vara, säger Josefine Hedberg.

De tycker att MSB hittills misslyckats med att locka tjejer till SMO-utbildningen, men gillar nya filmen.

– Den är riktad mot kvinnor och det tycker jag är bra. Som kille har man kanske redan

tänkt tanken att bli brandman, men för mig fanns inte att jag kunde bli brandman förrän jag i Norrköping faktiskt såg att en annan kvinna var brandman. Det är viktigt att visa förebilder för det är inte omöjligt för en kvinna att bli brandman, säger Karin Olstorp.

Samtidigt är de inne på att yrket inte passar alla och vill inte se att det tummas på fyskraven.

– Man måste vara beredd på att det inte är så bekvämt hela

vägen, säger Josefin Hedberg.

– Då undrar jag också vad man har för bild av vad en brandman jobbar med. Klart man måste stå ute i spöregnet och minus fem på en trafikolycka. Det är det vi gör. Det handlar inte om man eller kvinna, det måste vara rätt person som vet vad som väntar, säger Karin Olstorp.

GUNNO IVANSSON

Tror på goda förebilder

Räddningstjänsten Storgöteborg har tolv heltidsbrandmän i utryckning som är kvinnor.

– Och fler är på väg in, säger Mikael Wennerbeck, hälsosamordnare på räddningstjänsten.

■ En förklaring är det så kallade Q-projektet som startade 2009. Syftet var att redan under utbildningstiden coacha kvinnliga SMO-studerande, kanske framförallt med fysträningen. De första omgångarna deltagare i projektet provanställdes och när flera nådde träningsmålen övergick det till en fast anställning.

– 2013 lade vi ner verksamheten. Vi trodde kanske att den inte behövdes men 2017 sa vi att vi får prova igen. En av våra kvinnliga brandmän gick i bräsch för en nystart som handlar om mer än att dra igång coachningen igen, bland annat att bjuda in till informationskvällar. I coachningsverksamheten kan ingå även föreläsningar, exempelvis om kosthållning i samband med träning.

Vid rekrytering använder Räddningstjänsten Storgöteborg (RSGBG) den så kallade storstadsmodellen, ett namn som Mikael Wennerbeck inte gärna använder.

– Begreppet har fått en negativ klang och vi benämner det hellre MSB-Winternet-modellen, eftersom det är MSB som ligger bakom tillkomsten av de fysmoment som ingår. Den är inte avsedd bara för storstäderna utan för räddningstjänst i allmänhet. Vi trodde att majoriteten skulle ta efter när vi tillsammans med Malmö och Stockholm 2005 enades om en gemensam rekryteringsmodell. Sedan är fystesterna bara ett av flera moment i modellen,

Utveckling mot lättare och smidigare utrustning borde leda till sänkta krav. I samband med att Arbetsmiljöverket (AV) skulle uppdatera föreskrifter om medicinska kontroller gav MSB räddningstjänsten i Kiruna i uppdrag att titta på hur mycket lättare rökdykarutrust-

Rätt modell

”Begreppet storstadsmodellen tycker vi har fått en negativ klang. Vi benämner det hellre MSB-Winternet-modellen.”

Mikael Wennerbeck, RSGBG

ningen blivit i och med att de stålflaskor som används vid rökdykning har ersatts med lättare kompositflaskor. Kiruna kom fram till att utrustningen blivit 5 kilo lättare och MSB föreslog då att vikten som ska bäras vid den medicinska kontrollen ska minskas från 24 till 19 kilo. Arbetsmiljöverket föreslog sänkningen i föreskriftsremissen. Både Storstockholm och Storgöteborg protesterade och hävdade att viktkravet i stället borde ökas, vilket fick AV att behålla 24 kilo.

Mikael Wennerbeck välkomnar teknikutveckling, det gynnar alla.

– Men vissa arbetsmoment är fysiskt krävande även om utrustningen blir lättare. Tar vi hydraulverktygen så är det ju inte så att bilarna blir mindre och lättare att klippa upp utan det går delvis åt andra hållet. Det är större bilar, starkare karosser och mer säkerhet, och det kräver antagligen de här verktygen.

Han tror mer på att på att förändra bilden av brandmannayrket för att få fler sökande till SMO-utbildningarna.

– Vi tror det är bra att ha goda förebilder att både kvinnliga och manliga brandmän finns med vid mässor och informationskvällar för att berätta om rollen som brandman. Då kan exempelvis unga tjejer se att det går alldeles utmärkt att vara kvinna och brandman. Yrket är stundtals väldigt fysiskt krävande, men nivån är inte ouppnåelig för kvinnor som är vana att träna. Både män och kvinnor behöver träningsvana för att klara jobbet, säger Mikael Wennerbeck.

En fråga om rättighet

Antalet kvinnor i räddningstjänsten blir fler – men det går sakta. 1997 anställdes den första kvinnan som heltidsbrandman och 2017 var de 251, eller 5 procent av landets 4 881 heltidsbrandmän. Med nuvarande takt skulle MSBs mål om 40 procent kvinnor inom heltid ta 105 år.

■ Ända sedan mitten av 1990-talet har dåvarande Räddningsverket och senare MSB genomfört en rad aktiva åtgärder för att öka antalet kvinnor inom räddningstjänsten. Det rör sig om allt från forskning, till projekt, utbildning och gendercoachning av chefer och politiker.

– Att förändringen för ökad jämställdhet i räddningstjänsten går långsamt är inte oväntat eller ovanligt för traditionellt ojämsställda verksamheter och organisationer. Förändringar av normer och organisationskultur sker ofta mycket långsamt, säger Erik Flink, MSB:s handläggare inom området jämställdhet och mångfald.

Sedan 2013 har andelen kvinnor som ansöker till SMO ökat och vårterminen 2019 var antalet sökande 658, 98 kvinnor och

560 män. Totalt antogs 112 personer och av dem var 25 kvinnor (ca 22 procent) och 87 män.

– Vi ser också att fler och fler SMO-studerande erbjuds anställning i kommunal räddningstjänst. Idag arbetar 74 procent av kvinnorna och 92 procent av männen inom kommunal räddningstjänst efter avslutad SMO-utbildning.

Undersökningar som MSB gjort visar att kvinnor har problem med fyskraven.

– MSBs enkätundersökningar visar att 59 procent av kvinnorna och 37 procent av männen anser att kvinnor och män inte har lika möjligheter på arbetsmarknaden. Många kvinnor anser att de fysiska kraven är satta utifrån mäns fysiska förmåga och inte efter arbetets krav och att kvinnor ofta behöver visa lite extra för att vara aktuella.

MSBs arbete fokuserar på att medvetandegöra och sprida kunskap om hur ett strategiskt förändringsarbete som betonar jämställdhet och mångfald bör bedrivas. Det är många komponenter, inte bara rekrytering utan också behålla-perspektivet, att kvinnor stannar kvar inom räddningstjänsten.

Mäta rätt

”Vi har inte underlaget för att se om den räddningstjänst som har en veckas fystester är mer effektiv än den som bara gjort rullbandstestet.”

Eik Flink, MSB

– Vi arbetar nu framförallt mot chefer och politiker. I grund och botten är det en rättighetsfråga, att ge kvinnor och män likvärdiga möjligheter till god arbetsmiljö och utveckling.

2009 antog MSB ett handlingsprogram med målet att 40 procent av de som anställs som brandmän ska vara kvinnor år 2014. Målet kvarstår men är långt borta.

– Målet har koppling till de politiska jämställdhetsmålen. Det är svårt att säga vad som är realistiskt. Om arbetet skulle fortsätta i den takt vi haft sedan början av 2000-talet skulle det ta 125 år på Rib-sidan och 105 år på heltid innan vi når målet i kommunal räddningstjänst.

Men de senaste åren har det skett mycket inom såväl räddningstjänsten som MSB som gör att utvecklingen går snabbare. Vi har idag strax över 250 kvinnor anställda på heltid inom kommunal räddningstjänst.

Eftersom det idag är 95 procent män, går det att vända på målsättningen 40/60 procent och säga att målet är färre män. Är inte en sådan målsättning i någon mening diskriminerande?

– Det går absolut att vända och se från olika perspektiv. I och med att kvotering är förbjudet i Sverige ska utvecklingen ske genom aktiva åtgärder för att minska ojämställdheten. Utjämningen ska ske på ett sätt som inte diskriminerar. Fördelningen är den kvantitativa delen av arbetet med jämställdhet, men på många sätt är den en indikator för det kvalitativa. Det kvalitativa handlar om att uppmärksamma attityder, normer, värderingar och ideal som påverkar kvinnors och mäns möjlighet att verka i skolan, på arbetsplatsen, i politiken och inom andra samhällsområden.

Enligt Erik Flink är perso-

nalförsörjningen idag en utmaning för många heltidsorganiserade räddningstjänster. En fråga är om dagens rekryteringsprocess ger önskad effekt för räddningstjänstuppsatser.

– Vi har inte underlaget för att se om den räddningstjänst som har en veckas fystester är mer effektiv än den som bara gjort rullbandstestet. Vilka kompetenser behöver räddningstjänsten ha i framtiden för att klara uppdraget? Då behöver vi rekrytera från hela befolkningen. Jämställdhet och mångfald är en strategiskt viktig fråga utifrån ett kompetensförsörjningsperspektiv.

Under våren genomför MSB flera kampanjer i arbetet för jämställdhet och mångfald.

– På Rib-sidan är fackförbund, SKL och vi överens om att jämställdhet och mångfald är en viktig strategisk fråga för att åstadkomma en så bra personalförsörjning som möjligt. Alla behövs. Genom Gender Coach-programmet börjar vi se en förändring hos cheferna. En viktig sak att titta på är hur vi bättre kan målgruppsanpassa vårt arbete. Gör vi rätt saker just nu? säger Erik Flink.

GUNNO IVANSSON

– Jämställdhet och mångfald är en strategiskt viktig fråga utifrån ett kompetensförsörjningsperspektiv, säger Erik Flink, genusrådgivare på MSB.

FOTO: THOMAS HENRIKSON

Sirenen 1999. Det väckte stor uppmärksamhet när Michaela Thernberg (då Sandqvist) som första kvinna anställdes som heltidsbrandman. Att hon fick så mycket uppmärksamhet var inte lika uppskattat internt och de fem åren hade som hon säger både ”ups and downs”.

Michaela blev pionjär

– Jag tycker verkligen kvinnor ska försöka bli brandmän om de vill. Det är ett fantastiskt jobb.
Det säger Michaela Tjernberg, som 1997 blev landets första kvinnliga heltidsbrandman.

■ Av 501 sökande till fem tjänster i Norrköping var Michaela en av fem som antogs. Hon var vältränad, körde fem-sju pass i veckan och de fysiska testen som innehöll löpning, hinderbana, bära slangväskor på bana, löpbandstest, simning, livräddning, 25 meter under vatten, var inga problem för Michaela.

Det väckte stor uppmärksamhet när hon som första kvinna fick jobbet som brandman i Norrköping. Alla slet och drog i henne och det blev för mycket av det goda. Så här sa hon i Sirenen 1999:
– Veckopressen låg på. De kunde inte förstå att jag inte ville vara med och blev otrevliga i telefonen. TV-programmet Alice Bah ville ha mig med. Men varför skulle jag ställa upp i tidningar jag inte vill läsa, i TV-program jag aldrig tittar på?

Telia ringde och ville ha med henne som reklampelare runt om i landet. Michaela kunde säkert slagit mynt av situationen. Men hon avböjde.
– Jag hade ju inte ens börjat jobba som brandman.”

Att hon fick så mycket uppmärksamhet var inte lika uppskattat internt och de fem åren hade som hon säger både ”ups and downs”. Hon hade gjort militärtjänstgöring där kvinnor redan börjat etablera sig och blev väldigt förvånad när hon upptäckte att det inte riktigt såg ut så inom räddningstjänsten.
– När jag började var det en kategori med äldre män, men också några jämgamla som hade väldigt svårt att acceptera att en kvinna fått jobbet. Jag fick veta att om jag blev anställd så var det inte lika mycket värt för dom att vara anställda. Man har liksom en dröm om det ouppnåeliga jobbet och kan en kvinna få det är det inte lika ouppnåeligt längre. Att ens egen prestation förminskas av att en kvinna klarar av det återspeglades i det vardagliga bemötandet. De jag fick försvara

Michaela Tjernberg

mitt arbete mot var några få i samma ålder.
Det blev fem år som brandman, men hon arbetade kvar inom ”branschen” med utbildning fram till för något år sedan, senast vid MSB i Sandö. Att det är så få kvinnor inom operativ räddningstjänst tror hon har flera orsaker. En del har med bemötandet att göra.
– Det är inte helt enkelt att komma in som kvinna. Jag hade många fantastiska kollegor, men jag hade också några få som verkligen motarbetade och det tar mycket energi. I ett tufft, mentalt och fysiskt krävande arbete har man inte alla dagar utrymme att kämpa för att få vara en del av kollegiet. När jag gick över till Räddningsverket behövde jag ald-

”Ups and downs”
”Jag hade många fantastiska kollegor, men jag hade också några få som verkligen motarbetade och det tar mycket energi.”

rig försvara att jag var där och jobbade. Det var en del i att det lockade att gå över.
– Men sen är det också ett väldigt speciellt jobb. När det är fysiskt krävande är det väldigt fysiskt krävande och det passar inte alla. Byggnadssnickare är också ett slitigt arbete men de har det mer eller mindre alltid slitigt. Och hur många kvinnor jobbar inom byggsektorn?
Hon tycker att man inte ska sticka under stol med det när det pratas om att en stor del av yrket inte kräver fysisk styrka.
– Jag har aldrig slitit så lite på min kropp som jag gjorde då, men de få gångerna det är krävande, om vi tar skogsbränder eller lägenhetsbrand högt upp i ett flervåningshus – är det extremt fysiskt krävande.

Ändå tror hon inte att fysikraken nödvändigtvis är ett hinder för kvinnor.
– Jag har alltid varit extremt fysiskt aktiv och fått höra att ”jamen du är ju extrem så du kan inte jämföra med dig”. Det var sant då, men idag har vi en helt annan träningskultur. Jag är fortfarande fysiskt aktiv och ser på gym att tjejer är där jag var. Det är en helt annan trend och accepterat att kvinnor får träna och bygga muskler. Inte bara för att se bra ut utan att träna för att bli stark.
Så hennes råd är att inte låta sig avskräckas och att inte ta någon skit för att man är tjej.
– Jag tycker verkligen kvinnor ska försöka komma in i jobbet om de vill. Det är ett fantastiskt jobb. Det jag gjorde fel var att jag skrattade bort mycket för man vill bli accepterad. Man vill inte vara obekväm, men det gör inte att motståndet blir mindre utan någonstans måste man markera att jag är här på samma villkor, säger Michaela Tjernberg.

GUNNO IVANSSON

De frivilliga gjorde viktiga insatser vid sommarens skogsbränder. Samtidigt innebär de en stor utmaning för räddningstjänsten. Hur många behövs och vad kan de bidra med? Är det ibland mer folksamling än kraftsamling?

TEXT: GUNNO IVANSSON

– Utmaning ta hand om kraften

Vid många av bränderna var tillströmningen av frivilliga stor. Men hur många behövs och vad kan de bidra med?

– Vår stora utmaning var att det var otroligt många som ville hjälpa till och anmälde sig men vi hade inget bra system för att samla in och kategorisera. Även om jag hade 1 000 erbjudanden i min mailbox och behövde en lastbilschaufför gick det inte på ett enkelt sätt att ta reda på vem av dom som kunde köra en lastbil, säger Johan Szymanski, räddningschef för Brandkåren Norra Dalarna.

– Vi hade svårt att ta emot all hjälp vi kunde få. Det är en stor utmaning att ta hand om den kraft som finns i samhället, säger Robert Strid, räddningschef för Gästrike räddningstjänst.

– Det var svårt att hantera. Vad är frivillig, vad är tjänsteplikt? säger Lars Nyman, räddningschef räddningstjänsten Jämtland.

Regeringens skogsbrandsutredare Jan-Åke Björklund tar också upp frågan och skriver i sin utredning att när det gäller spontanfrivilliga kunde det bli mer folksamling än kraftsamling.

– Till slut tog Röda Korset över, men det tog ett tag. Här finns det verkligen behov av ett nationellt system för hur man kan hjälpa oss lokala aktörer med att kategorisera så att det blir lätt att hitta den förmåga man behöver, säger Johan Szymanski.

Till detta kom frågan om ersättning till frivilliga efter MSBs PM om att även spontanfrivilliga har rätt till ersättning.

– Det vart inte helt lyckat. Vi höll på mycket med personallistor och hade en ganska het diskussion om vilka som deltagit, vilka tider och vilken ersättning skulle de få. Är man tillsagd via tjänsteplikt då är det klart man ska ha betalt. Sen hade vi rena entreprenörer som fri-

Johan Szymanski

Lars Nyman

Robert Stridh

villigt kommit dit och dessutom hade vi en kategori, som vi faktiskt benämnde som ”frivilliga frivilliga”, de som bara dyker upp, säger Robert Strid.

Vissa ville ha betalt medan andra inte ville ha ersättning eftersom de gjorde det frivilligt. Ersättningskraven från spontanfrivilliga var också något av en nyhet.

– Under våren hade vi ganska stora översvämningar och då var det inget snack över huvudtaget om ersättning. Då var det många frivilliga om hjälpte till; skötte pumpar dygnet runt, säger Robert Strid.

De flesta löste det efter något dygn genom att styra frivilliga att anmäla sig hos kommunen eller Röda Korset. Alla är överens om att krävs någon sorts system för att registrera och kategorisera kompetens hos frivilliga som anmäler sig.

– Vi hann inte med, allt gick så fort. Man måste hitta en struktur, ha någon form av kontrollstation där man skrivs in och ut och under vilken arbetsledare man verkat, säger Lars Nyman.

– Vi tillsatte ganska tidigt en HR-funktion för att ha koll på vilka som jobbar åt oss och på vilka premisser. Det är en jättelärdom till nästa gång att tillsätta en HR-funktion så fort det bara går, säger Johan Szymanski.

Kan vara av

Frivilliga kan vara avgörande för att klara en katastrof. De kan också i vissa lägen bli en belastning och hos räddningstjänsten finns en klivenhet i inställningen till dem. De stora frågorna är spontanfrivilliga och förhållandet frivillighet och ersättning.

– Det som dominerar de diskussioner jag haft är den väldigt ambivalenta inställningen till spontanfrivilliga. Å ena sidan säger man: Jo, vi förstår att vi måste bli bättre på att ta tillvara de spontana initiativen eftersom vi kommer att behöva alla tillgängliga resurser vid de stora, utdragna kriserna. I samma andetag säger man att det är de högorganiserade professionella frivilligorganisationer som ska göra arbetet för vi kan inte kontrollera vilka de spontanfrivilliga är.

Det säger Veronica Strandh, forskare vid Statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet, som nyligen genomfört forskningsprojektet Civilsamhällets respons på olyckor och kriser – bistånd eller motstånd.

Veronica Strandh

Det finns omfattande forskning om frivilliga och problem och frågeställningar är de samma överallt. Hur ska de samordnas, hur ser man på spontanfrivilliga, hur kan frivilliga integreras i systemet osv. Efter sommarens skogsbränder har dessutom ersättningsfrågorna kommit att hamna i fokus och därmed också vad det innebär att ställa upp frivilligt.

Forskaren Eva Jeppsson-Grassman, professor emita vid Linköpings universitet, gjorde under 1990-talet studier om svenska folkets frivilliga insatser och om deras inställning till frivillighet. I studierna beskrevs begreppet så här:

”Vi är intresserade av att kartlägga det som brukar kallas för frivilligt arbete, det vill säga sådant arbete och sådana insatser som utförts på frivillig grund, oavlönat (eller mot symboliskt arvode) och på fritiden. I vissa sammanhang kallas det för ide-

Eva Jeppsson-Grassman

ellt arbete. Det kan vara fråga om många olika slags insatser, till exempel hjälpinsatser, utbildning, styrelseuppdrag, kaffe-kokning, med mera.”

– Frivillighet kan tolkas på olika sätt. Frivilligt arbete är att göra det av helt fri vilja, inte för lön och inte för att man är tvungen utan för att man vill bidra. När jag i början av 1990-talet kom in i forskningen var det mycket mer kopplat till medlemskap i olika föreningar. Nu har det skett en förskjutning, individuella insatser blir viktigare och då kanske steget kan vara lite kortare till att tycka att man ska ha betalt.

En klassisk fråga inom frivilligforskningen, är motivet: varför gör man det här när man inte får betalt? Gör man det för att själv framstå som prätig eller gör man det för att hjälpa andra?

– Då kom jag fram till att det är både och. Jag gör det för att hjälpa människor i svåra situationer, men det är också något som ger mig själv ett slags tillfredsställelse. Sen ska man komma ihåg att frivilliga kan hoppa av precis när de vill. Därför är det problematiskt att tro att man kan ersätta exempelvis äldreomsorgspersonal med frivilliga. Den som är frivillig kan ringa och säga att nu vill inte jag göra det här längre, säger Eva Jeppsson-Grassman.

Erna Danielsson

Utvärderingar efter branden i Västmanland 2014 visade på behovet av frivilliga. – 2014 var det inledningsvis svårt för frivilliga att få vara med. Man visste inte hur man skulle leda dem och var man skulle göra av dem. Sommaren 2018 var det till och med så att räddningstjänsten gick ut och efterfrågade frivilliga, vilket är något helt annat än vi sett tidigare. Tidigare har det snarare varit så att nu spärrar vi av det här området så att inte allmänheten kommer in och stör vårt arbete, säger Erna Danielsson, Mittuniversitetet.

görande – och belastning

Vid sommarens skogsbränder gjorde frivilliga viktiga insatser. I "Färla Folkan" försörjde frivilliga med livsmedel, godis, kläder, hygienprodukter och allehanda tillbehör som kunde tänkas vara till hjälp för både släckpersonal och evakuerade. Utbudet hade donerats av privatpersoner och företag. Det fanns även depåplatser där släckpersonal kunde proviantera dryck, snacks och andra tillbehör.

FOTO: MATS NYSTRÖM/FÖRSVARSMAKTEN

Räddningstjänstens kluvenhet inför frivilliga är ofta av erfarenhet.

– Vi har beskrivningar från 9/11 när det kom så mycket frivilliga att det tog mer tid att ge dem mat än det arbete man fick ut av dem. Man fick avdela räddningstjänstpersonal för att ta hand om frivilliga som kom i tusental. Lösningen är att se till att det redan i förväg finns en organisation som kan ta hand om frivilliga. I Australien har Röda Korset uppgiften att organisera frivilliga, säger Erna Danielsson.

Det Veronica Strandh sett väldigt tydligt i sitt material är att i centrum för den frivilligverksamhet som är relevant för området samhällsskydd och beredskap står de Frivilliga för-

Både och
"Jag gör det för att hjälpa människor i svåra situationer, men det är också något som ger mig själv tillfredsställelse."

Eva Jeppsson-Grassman, forskare

svarsorganisationerna (FFO).

– De vill se en ökad professionalisering av frivilligverksamheten och med det följer avtal och ersättningar. De Frivilliga resursgrupperna (FRG) är en förlängd arm till de centrala FFOerna. De är kommunens frivilliga så det är klart att de är

också mycket mer för att det ska vara avtal och organiserat.

Hon förstår att räddningstjänsten tycker frivillighet kan var problematiskt.

– Det finns hur många historier som helst att man inte vet vilka som var där och fick de här skadorna osv. Det är ett internationellt problem. I länder som Australien och USA, som brukar framhållas som föregångsländer, har man ett lite mer systematiskt tänk med gemensamma blanketter, gemensam registrering och gemensam matchning. Det finns pooler av frivilliga innan nånting sker.

Frivilliga har enligt lag rätt till ersättning, men det har inte varit så tydligt uttalat tidigare. Vid sommarens skogsbränder

Förändrar
"Det är klart att det gör någonting med frivilligverksamheten som inte är bra, för det blir en sorts affärsverksamhet."

Veronica Strandh, forskare

fick nästan alla som ville ersättning för sina insatser. Frågan är om det förändrar synen på frivilligt arbete.

– Det är klart att det gör någonting med frivilligverksamheten som inte är bra, för det blir en sorts affärsverksamhet. Det går inte att komma ifrån.

– Jag har faktiskt ställt provocerande frågor om det är frivillighet att gå in i staben med lön på 30 000-40 000 kronor. Många tycker att det är ett sätt att vara frivillig medan andra, framför allt trossamfunden, vänder sig mot att frivilligverksamheten utgår från avtal och ersättning. Jag ser tydliga skiljelinjer. I intervjuer med frivilliga försvarsorganisationer börjar nästan alla diskussioner i den änden att man vill klara ut avtal och ersättning. Med trossamfunden börjar man med medmänsklighet och vilja vara där för någon annan. Kommer det en ersättning kanske någon vill ha det men inte alla, säger Veronica Strandh.

– Frivilliga i stort är en resurs när de är organiserade, de är ett hinder när de inte är organiserade. Om man inte vet var man ska ta vägen är det lätt att man blir i vägen i stället, säger Lasse Lähnn, Röda Korset.

FOTO: PETER KROON

Frivillig samordning

■ Röda Korsets mål: krisberedskapsorganisation i alla kommuner

Röda Korset fick i uppdrag av MSB att samordna spontanfrivilliga under skogsbränderna. När MSB gick ut med sin PM om ersättning även till frivilliga skapade det viss oro inom en organisation som bygger på ideellt arbete.

■ – För oss är ideellt arbete att man får sina kostnader täckta för mat och resa om man engagerar sig. Frivillighet för oss är inte förlorad arbetsförtjänst eller någon annan form av ersättning, säger Lasse Lähnn, Röda Korset.

Lasse Lähnn ansvarar för Röda Korsets krisledningsorganisation och var tillförordnad nationell chef under skogsbränderna. Organisationen har som målsättning att bli en del av det svenska krisberedskapssystemet.

– Sen ett par år tillbaka satsar vi på att ta tillbaka det som vi varit en gång i tiden och som vi är i resten av världen, en krisberedskapsorganisation. Idag bygger vi lokalt och målet är att vi ska ha en fungerande kris-

beredskapsorganisation i alla kommuner.

I första hand är det frivillig-samordning, krisstöd samt första hjälpen som gäller.

– Vi jobbar med människor, det är vårt uppdrag. Det innebär att vi sanerar inte olja, dirigerar inte trafik vid en utrymning. Däremot kan vi hjälpa de som sanerar oljan. Det innebär att vid skogsbränderna bar vi inte i första hand slang. Vi koncentrerar oss på att det kommer fram mat, första hjälpen, kunna erbjuda sovplatser osv till de som jobbar med skogsbranden.

Röda Korset har en nationell tjänsteman i beredskap (tib) verksam dygnet runt och en krisledningsorganisation med stab, administratörer och kommunikatörer. Dessutom frivilligsamordnare och bedömnings- och krisinsatsledare (BKL) som Tib kan skicka ut vid behov för att stödja en lokal insats.

– Visionen är att 2025 ska vi ha 20 000 beredskapsvolontärer i landet som har förmåga att

Samvetsfråga

”Vi sa att det är upp till var och en att som privatperson söka ersättning. Men i Röda Korsets namn kan ni inte göra det, för så fungerar inte vår frivillighet.

Lasse Lähnn, Röda Korset

jobba med frivilligsamordning, krisstöd och första hjälpen. Vi har nåt vi kallar för beredskapspartners, till exempel SJ som ställer upp med resor för våra volontärer när det händer någonting. Preem ställer upp med bränsle, Hertz tillhandahåller fordon och Bring ansvarar för åtta regionala krisberedskapsdepåer samt bistår med transporter vid krisinsatser. Vi kommer att utbilda delar av deras personal så att de kan agera när de är ute och kör.

Han anser att frivilligheten

fungerar bäst när den är organiserad.

– Frivilliga i stort är en resurs när de är organiserade, är ett hinder när de inte är organiserade. Om man inte vet var man ska ta vägen är det lätt att man blir i vägen i stället.

När Röda Korset fick uppgiften att samordna spontanfrivilliga blev det en anstormning av människor som ville hjälpa till. – I början av insatsen anmälde sig ungefär 1000 nya per dygn. När insatsen avslutades hade vi 6120 registrerade. Av dem förmedlade vi nästan 900 som matchade det stöd räddningstjänsten begärt. Övriga fick vi informera om att vi har inte glömt bort er men just nu finns inga arbetsuppgifter.

Att många inte får chansen att göra en insats brukar leda till påtaglig frustration.

– Vi har haft det problemet tidigare, men i och med att det var torrt i hela Sverige kunde vi säga att om någon från Växjö vill åka till Jämtland och släcka sa vi lugna dig, det kan börja brinna i Småland och då be-

hövs du. På det viset kunde vi få folk att förstå att det är bättre jag blir hemma så länge.

Däremot blev det diskussion efter MSBs PM om ersättning till frivilliga.

– Några av våra frivilliga hade jobbat i princip dygnet runt i 2-3 veckor; tog med sin husvagn, parkerade den i skogen och började jobba. Då är det klart att det sneglades lite frågande på den man jobbar parallellt med som får lön. Båda kanske har tagit ut semester för att arbeta.

– Vi fick en del såna diskussioner och givetvis sa vi att det är upp till var och en att som privatperson söka ersättning, vi kan inte hindra er. Men i Röda Korsets namn kan ni inte göra det, för så fungerar inte vår frivillighet. Jag tror faktiskt inte det var speciellt många som ansökte om ersättning. Det är inte på de premisserna man går med i Röda Korset, säger Lasse Lähnn.

”Tidigare inget snack om betalt”

MSBs PM om att även frivilliga ska ha ersättning motsvarande deltidsbrandman blev startskottet för diskussioner om frivillighet och ett omfattande arbete med ersättningsanspråk.

■ – Om inte PMet från MSB kommit ut att frivilliga ska ha ersättning hade de nog varit glada och nöjda över att kunna hjälpa till. Före det var det aldrig något snack om att någon skulle ha betalt, säger Lars Amrén, beredskapssamordnare i Ragunda kommun och deltidsbrandman.

Skogsbränderna visade att allmänhetens vilja att frivilligt hjälpa till är mycket stor. Problemet för räddningstjänsten är att ta hand om tillströmningen.

– Jag arbetade i den lokala staben i Hammarstrand under sommarens bränder, det var helt absurt vilken tid det tog på plats. De första 36 timmarna var det en stor mängd frivilliga ute i terrängen. Vi gick då ut med information via kommunen och deras sociala medier att samtliga måste passera vår checkpoint innan de får bege sig ut.

Genom sociala medier togs vid flera tillfällen privata initiativ till ”insatser”.

– Vid ett tillfälle hade vi plötsligt ett stort antal frivilliga med motorsågar som undrade var dom skulle sätta igång, vi hade varken resurser eller en tanke på att bevaka sociala medier utifrån den aspekten. Tack vare kommunen som var aktiv i sin omvärldsbevakning fick vi tips om liknande initiativ och hjälp att förmedla rätt budskap och behov.

Räddningstjänstpersonal blev frustrerad eftersom man inte visste om det skulle dyka upp 100 eller 300 spontanfrivilliga.

– Vi fick kontroll över situationen från det att vi gjorde en behovsprognos även för frivilliga med några dygns framförhållning. Kommunen fick i uppdrag att ta emot anmälningar och upprätta listorna som vi på plats använde som underlag för incheckning, säkerhetsgenomgång, planeringen av antalet måltider Hemvärnet producerade samt antalet portioner respektive sektor behövde.

Det var en lösning rädd-

Samma ersättning

”Det blev ingen morot när man för åttonde dagen i rad ringde och jagade räddningstjänstfolk och sa att vi behöver dig i natt också.”

Lars Amrén, Ragunda

Lars Amrén

ningstjänsten var nöjd med. Amrén tror att något liknande kommer att tillämpas vid nästa stora händelse

– Eventuellt att man ska försöka hitta ett samarbete med en kommun eller funktion som befinner sig längre bort från händelsen rent geografiskt, som inte är så påverkad i egen krisorganisation. Administrera frivilliglistor kan egentligen vem som helst göra. Vi är flera kommuner som frågat länsstyrelsen om de skulle kunna åta sig att vara som ett paraply för FRG. I den bästa av världar skulle vi få samma typ av prioritering av FRG-resurser som övriga resurser och då behöver man inte lokalt tänka mer på de funktionerna.

MSBs PM om ersättning fick omedelbart genomslag inte bara hos de spontanfrivilliga.

– När det blev känt uppstod frågeställningar bland brandmännen: Jaha, de frivilliga har samma ersättning. Och då kanske brandmannen var inne på dygn åtta och jobbat 18 timmar per dygn. Då kommer en civil person och har samma ersättning trots att de jobbat sex timmar på en vecka. Det blev ingen morot när man för åttonde dagen i rad ringde och jagade räddningstjänstfolk och sa att vi behöver dig i natt också.

Det har lett till funderingar om ersättning.

– När jag behöver en trailer, fyra skotare och en skördare, förväntar man sig inte frivillighet utan då köper jag någonting. När de spontanfrivilliga dyker upp med en kratta och undrar kan jag hjälpa till, då tänker man sig inte att de ska ha ersättning i slutändan, säger Lars Amrén.

Åsa Ålander, Ljusdal, lokal insatsledare för Röda Korset och samordnare för frivilliginsatserna vid Ljusdalsbränderna.

FOTO: JOHAN LÖF

Rutiner hindrar inledande kaos

Även frivilligorganisationer vittnar om det inledande kaoset. Det krävs rutiner, räcker inte med namn och mobilnummer till den som anmäler sig som frivillig.

■ – Det måste finnas rutiner för hur man tar emot frivilliga och vad man ska fråga efter. Min erfarenhet från i somras är att alla kan göra någonting men jag som samordnare måste veta vad personen kan eller har kompetens för så att han eller hon blir rätt placerad. Vilken information är relevant? Jag tror man måste börja titta på avtal med länsstyrelserna. Vad ska en frivilligorganisation göra och vad är länsstyrelsens roll?

Det säger Åsa Ålander, Ljusdal, lokal insatsledare för Röda Korset och samordnare för frivilliginsatserna vid Ljusdalsbränderna. Uppdraget som nationell samordnare kom från MSB. När hon kom på plats 19 juli hade kommunen redan börjat samla in namnlistor med frivilliga.

– Problemet var att de som tog emot samtalen inte riktigt funderat på hur det skulle gå. Vi upptäckte ganska snart

Få oriktiga

”Många har varit väldigt ärliga och den stora delen har tagit ut mindre än de egentligen skulle.”

Åsa Ålander, Röda Korset

att när vi skulle ringa en frivillig på listan visste vi inte alltid om vi ringde till Göteborg eller Ljusdal och då blev det ganska ogreppbart.

Konsekvensen blev att man inledningsvis övergav kommunlistorna och jobbade med egna kontaktböcker i mobilen och de namn som kommit in via Röda Korset. En portal sattes upp på hemsidan där man kunde anmäla sig från hela Sverige.

Ersättningsfrågan kom upp genom länsstyrelsen.

– Mitt under brinnande insats kom krav från länsstyrelsen att jag skulle sätta mig ner och ta personuppgifter på alla 600 frivilliga för att kunna betala ut ersättning och det var väldigt svårt. Det fick vi stopp

på men ryktet hade redan spridit sig.

Hon samordnade frivilliga från Röda Korset, Hemvärnet, Bilkårister, och Lottakåren. Rib-avtal tecknades med ett 40-tal personer om ersättning. Både Åsa Ålander och Röda Korset ansåg att det var tillräckligt.

– Jag kan personligen tycka att det blev för mycket. Söker man sig till Röda Korset accepterar man vår princip att vi jobbar frivilligt. Jag har varit aktiv i Röda Korset i 40 år och om jag utifrån min bakgrund och erfarenhet fått bestämma hade jag sagt stopp, det är de som har Rib-avtal som ska ha ersättning, inga andra.

Med det sagt understryker hon att utan frivilliga hade de aldrig klarat det.

– Och det måste jag säga, att av någonstans 300 underlag som jag godkänt är det ett som varit felaktigt. Många har varit väldigt ärliga och den stora delen har tagit ut mindre än de egentligen skulle, säger Åsa Ålander.

Räddningstjänsten har varit ambivalent i inställning till frivilliga. Sommarens skogsbränder blev en väckarklocka och visar att de behöver organiseras. – Det reddes aldrig ut om det var frivillig hjälp eller om det var någonting som vi skulle betala för. I slutändan visar det sig att vi får betala för allt. Jag vet inte vad frivilligheten består i, jag kan i alla tycka att det är fel ord, säger Björn Johansson, brandingenjör vid Karlstadsregionens räddningstjänst.

FOTO: GUNNO IVANSSON

Överrumplade av fakturor

Anstormningen av frivilliga som hjälpte till vid skogsbränderna överrumplade räddningstjänsten i Karlstadsregionen.

■ Det gjorde också fakturorna på närmare 400 000 kronor som plötsligt damp ner. Två av kraven har dessutom polisanmälts.

Fakturorna har fått räddningstjänsten att ifrågasätta vad som egentligen menas med frivillighet. Det betyder uppenbarligen inte gratis.

– Vi hade tre skogsbränder där folk anmälde sitt intresse att hjälpa till och sattes i arbete på ett mer eller mindre strukturerat sätt. Det reddes aldrig ut om det var en frivillig hjälp eller om det var någonting som vi skulle betala för. I slutändan visar det sig att vi får betala för allt. Jag vet inte vad frivilligheten består i, jag kan i alla tycka

att det är fel ord, säger Björn Johansson, brandingenjör.

Han ser det lika mycket som en brist hos den egna organisationen och oklara förväntningar.

– Man blandar ihop det med Missing people som inte får betalt och många lever med den betydelsen av begreppet frivillighet. Det här är nåt mellanliggande. Visst, de är inte tvungna att ställa upp men de erbjuder sina tjänster och vi säger ja utan att reda ut om de ska ha betalt eller inte. I en del fall tänker vi nog att de här hjälper till utan att kräva ersättning.

När en lantbrukare erbjuder att med en gödselspridare blöta ner längs vägen för att skapa en begränsningslinje kommer inte fakturan oväntat.

– Men när vi släcker längs banvallen och tvingas lämna en brand för att vi har många samtidiga bränder och de boende i

Arbetsmiljöansvar
”Vi släpper in folk för långt i skadeplatsen.”

Björn Johansson

villaområdet intill banvallen erbjuder sig att släcka med det de har är det inte lika självklart att de ska ha betalt. Men båda har tagit betalt för sina insatser och det hade vi inte räknat med. Räddningstjänsten saknade rutiner för att hantera tillströmningen av frivilliga; sålla ut vilka som verkligen behöves, hålla ordning på de som sattes i arbete och komma överens om vad som skulle göras.

– Kanske ännu allvarigare, det har inte skett någon prövning från vår sida om de är lämpliga för arbetsuppgiften ur arbetsmiljösynpunkt. Vi släpper in folk för långt i skadeplatsen.

Det stora intresset från allmänheten att hjälpa till var ett nytt fenomen.

– Det var i stort sett första gången och det var därför vi blev så överraskade. Jag tror att de som stod ute i skogen var rädda för att säga nej och sedan drog det iväg och blev jätttestort. Ingen vill stå med att ha sagt nej till resursen som kunde löst det.

Fakturorna handlar om allt från hjälp med släckningsarbetet till att bre smörgåsar. Granskningen har tagit mycket resurser och några har tagit chansen att sko sig.

– Vi har polisanmält två som vi definierat som rena bluffakturor. En företagare i Umeå har skickat faktura på 100 brandfiltar och 75 kaffetermosar på sammanlagt 58 000 kronor. Den andra en privatperson, också från Umeå, påstår att han delat ut fika till brandmännen.

Han säger sig ha varit i Värmland på husvagnssemester men när det ställdes frågor om plats och vem räddningsledaren var stämde ingenting.

De frivilliga gjorde en viktig insats, särskilt lantbrukarna, men Björn Johansson är tveksam till den spontana frivilligheten.

– Uppmärksamheten kring Missing People har hajpat frivillighet, men det är helt annan grej att släcka en brand jämfört med att leta efter en försvunnen person. Min erfarenhet från sommaren som gick är att det kan kosta mer än det smakar. Det krävs resurser för att hålla ordning och sätta in dem på rätt plats och det är en otrolig byråkrati när fakturorna ska betalas. Vi har en läxa att göra för att det ska bli bra, det kräver en hel del arbete, säger Björn Johansson.

Viktiga för totalförsvaret

■ Inrikesministern: – De frivilliga organisationerna måste synliggöras

Frivilliga överlag och kanske särskilt frivilligorganisationerna är en viktig resurs vid stora händelser men även för totalförsvaret. Därför beslöt regeringen att skjuta till 25 miljoner till frivilligorganisationerna vid sommarens skogsbränder.

■ – Det var många som hjälpte till under en lång tid och då bedömde vi att det här var utöver det vanliga och gav MSB högst 25 miljoner kronor. Ungefär

Inrikesminister Mikael Damberg.

FOTO: KRISTIAN POHL/
REGERINGSKANSLIET

som kommunerna får pengar om det blir extraordinärt och

det krävs en insats av nationell karaktär, säger Mikael Damberg, inrikesminister.

Mikael Damberg tycker också att frivilligorganisationerna ibland hamnar i skymundan, inte blir synliggjorda.

– Folk vet inte riktigt om att de finns där och vad de kan göra. Det här är också en fråga inom ramen för att vi nu försöker stärka totalförsvaret, det är viktigt att de är både utbildade och övade. De frivilliga organi-

sationerna måste synliggöras och finnas med i det arbetet. De är viktiga inte minst i de lite tidiga faserna för att stärka samhällets förmåga att hantera kriser, olyckor och i värsta fall krig. Det här blev ett sätt att ge ett kvitto på att de hade gjort stora insatser under branden.

Om de många spontanfrivilliga och ersättningar vill han inte ha någon åsikt, men säger att det är viktigt att lära av vad som händer vid sommarens skogsbränder.

– Det är framförallt MSB som behöver fundera över det eftersom de fick de här pengarna och fördelade dem. Det är en viktig fråga att dra slutsatser av framöver så man inte undergräver de organisationer som är organiserade och utbildade och som har en viktig roll i de här lägena. Min poäng är att frivilliga och även organisationer spelar en viktig roll för att snabbt kunna mobilisera i såna här lägen, säger Mikael Damberg.

GUNNO IVANSSON

40 000 mil i bil utan ersättning

40 000 mil i bil för att sköta brandflyget. Utan ersättning.

– Det finns en smärigräns. Någon form av reseersättning måste vara rimligt, säger Thomas Alexandersson, kårchef för Frivilliga flygkåren, FFK.

■ Frivilliga flygkårens medlemmar får inte ta emot ersättning för flyguppslag, det står i EUs regler för privatflygcertifikat.

2016 hade FFKs brandflyg 1 600 timmar i luften, det mer regniga 2017 1 100 timmar. I somras var brandflyget i luften 5 500 timmar.

Piloter och spanare som bemannar brandflygen körde enligt FFKs beräkningar 40 000 mil i bil, tio varv runt jorden, för att ta sig till och från sina flygplatser. Eller i pengar att de tillsammans, lågt räknat, plockade 400 000 ur egna fickor.

– Folk ska inte behöva förlora ekonomiskt för att de hjälper till vid kriser i samhället, speciellt inte när det är reglerat i avtal att uppgiften ska genomföras, säger Alexandersson.

Han har förstås noterat att det efter sommaren totalt sett betalats ut stora summor pengar till folk som anmälde sig frivilligt för att hjälpa till under skogsbränderna.

Många timmar för blandflyget innebar också många mil i bil för kårens medlemmar för att ta sig till och från flygplatserna. Men någon reseersättning har de inte fått.

FOTO: PER LARSSON

Utgifter

”Det finns en smärigräns. Någon form av reseersättning måste vara rimligt.”

Thomas Alexandersson,
Frivilliga flygkåren

Men FFKs medlemmar får inget. Den avtalade ersättningen för brandflyget är kostnader för att hålla planen i luften.

– Jag tror man måste tänka till kring frivillighet. I somras var brandflyget i luften dag efter dag efter dag.

Regler för privatflygare lyder under Transportstyrelsen som följer EUs regelverk. Avtal om brandflyg tecknar FFK

eller flygklubbar med länsstyrelser.

– Det är inte alltid regelverk och lagar i olika myndigheter stämmer överens med varandra. Nu provar vi frågan hos Transportstyrelsen, det är inte hållbart som det är nu, säger Thomas Alexandersson.

Transportstyrelsen utreder om bilersättning kan tillåtas.

– Som privatflygare får man inte ta emot ersättning för utförda flygtjänster. Men vi är osäkra på om det går att få reseersättning till och från uppdraget, det säger EUs regelverk ingenting om. Vår juridiska avdelning utreder frågan, säger Magnus Axelsson, flyginspektör på Transportstyrelsen.

PER LARSSON

Länsstyrelsen skriver avtal

– Den lärdom vi dragit är att vi upprättar **samarbetsavtal med frivilligorganisationer som spontanfrivilliga får vända sig till vid nästa händelse.**

■ Det säger Joel Isensköld, chef för Samordningskansliet skogsbränderna i Hälsingland 2018 på länsstyrelsen Gävleborg. Där som vid de andra skogsbränderna gjorde frivilliga viktiga insatser.

– De var en viktig aktör som bidrog med mycket hjälp och stöd framförallt i omkringsarbetet, transporter, hjälp med sovplatser – hela den administrativa delen. Det är en viktig funktion som vi behöver ta tillvara på ett strukturerat sätt.

I Jämtland sköttes frivilliginsatserna av kommunen men i Gävleborg hamnade de hos länsstyrelsen.

– När vi tog över räddningstjänstinsatsen föll det sig naturligt att vi också tog hand om den delen även om det skedde väldigt mycket i samverkan med Ljusdals kommun. Frivilliga som var organiserade hade kontaktpersoner, den delen fungerade relativt enkelt. Men sen var det att försöka hantera alla spontanfrivilliga som dök upp.

Länsstyrelsen bestämde sig för att skriva avtal med spontanfrivilliga, vilket i princip innebar att de anställdes.

– Det blir svårt när det kommer många, det måste hanteras ur arbetsmiljöperspektiv och andra aspekter. Det var så många så det blev lite blandat. En del som hade avtal och en del som fick ersättning, för vi har kunnat verifiera vad de gjort. Det är såna erfarenheter som gjort att vi beslutat bygga upp strukturer för att vara rustade inför nästa gång.

Bland spontanfrivilliga spreds rykten om att alla skulle få ersättning, inte minst i sociala medier. Där gick åsikterna isär.

– En del tyckte: nämen, vänta nu. Jag har gått in som frivillig, skänk min eventuella ersättning till Rädda barnen eller annan organisation. Andra tyckte att får de organiserade frivilliga ersättning ska väl vi också ha. Många av de spontanfrivilliga hade inte koll på att organiserade frivilliga faktiskt får ersättning eftersom det heter frivilligorganisationer. Så det var ett uppvaknade. Många hade nog inte ens räknat med att få ersättning.

I Gävleborg är det 350 personer som fått frivilligersättning, totalt drygt 4,8 miljoner kronor. Länsstyrelsen skriver nu avtal med några frivilligorganisationer dit spontanfrivilliga ska vända sig vid en större händelse.

– Vilka vi skriver avtal med utgår från länets struktur, var de finns representerade och vad de kan bidra med, säger Joel Isensköld.

GUNNO IVANSSON

VÄSTERÅS · Normalt blir det motsvarande 45 varv runt jorden på ett år, skogsbrandsåret 2018 blev det tio varv till. Frivilliga flygkåren spanar flitigt på både civila och militära uppdrag. Men för framtiden skymtar orosmoln på flyghimlen.

På spaning över Sverige

Vi befinner oss några hundra meter väster om Västerås flygplats, på Frivilliga flygkårens (FFK) kårstab. Navet för verksamheten.

Flygverksamheten finns över hela landet, en förutsättning för en frivilligorganisation som ska kunna vara ett stöd varhelst det behövs.

– Vi är en extraresurs i både kris och krig, när samhällets övriga resurser inte räcker till, säger kårchefen Thomas Alexandersson.

Skogsbrandsbevakning är en stor del av verksamheten, vi återkommer till det, men FFKs medlemmar lyfter på många andra uppdrag.

Hemvärnsflyg och Sjöinformationsgrupper är militära uppgifter där FFK-piloterna har tjänstgöringsavtal med Försvarsmakten och övas regelbundet.

Civilt har FFK löpande avtal med Trafikverket för att vid behov spana över väg och järnväg, exempelvis vid risk för fallna träd under oväder eller i samband med översvämningar. På samma vis genomförs spaningar åt Svenska kraftnät. Ibland är Naturvårdsverket uppdragsgivare vid rovdjursinventering.

– Vi får från luften väldigt bra lägesbild, exempelvis över järnvägsspår i obebyggd mark där det är svårt att komma nära från marken, eller för att se utbredning av en översvämning.

En pilot och en spanare ingår alltid i besättningen. Spanaren hjälper till med navigering, men huvuduppgiften är att just spana, fotografera och sköta Rakel. Fotouppgiften kallas TBOS – ta bild och sänd. Lösningen är enkel och effektiv.

– Spanaren fotograferar med en systemkamera och via en ipad överförs bilderna till en egenutvecklad app. De som ska se bilderna, räddningstjänsten eller vem det är, får via internet inloggning till en server och laddar hem bilderna som är försedda med geodata, berättar Thomas Alexandersson.

Lägesbilder från luften är väsentlig information som skogsbrandsflyget, den stora civila uppgiften, levererar. Det blev många bilder sommaren 2018.

– Historiskt sett har det aldrig flugits så mycket, året slog alla flygtider med hästlängder. FFK flög totalt 11 000 timmar under året, 5 500 timmar var brandflyg. Det innebär ungefär 2 500 flygningar.

Thomas Alexandersson uppfattar de flesta medlemmar som mycket engagerade, många gillar att ta flygintresset ett steg till och göra samhällsnytta med sin hobby. FOTO: PER LARSSON

2016, ett mer normalt år, hade brandflyget 1 600 flygtimmar.

Tidig upptäckt är väsentligt. Totalt upptäckte brandflyget 520 bränder förra året.

– Tror vi stod för 333 av dem. Men vi ska inte glömma alla gånger vi bekräftar att det inte brinner. Det händer med jämna mellanrum att någon larmar för att det luktar rök eller att de ser rök, men det brinner inte. Vi sparar rätt mycket pengar när onödiga utryckningar förhindras.

■ **Händer det att er överblick styr räddningsinsatsen?**

– Det händer. Vid ett tillfälle såg vi att branden började omringa räddningstjänstens personal, då fick vi dem att retirera ur skogen. Vi leder även räddningsfordon fram till bränder, har väldigt bra lägesbild över små skogsvägar och eventuella hinder på vägarna.

Totalt finns det i landet 32 slingor för brandbevakning, FFK sköter 17 av dem. Några slingor ansvarar kommersiella flygare för. I övrigt är det lokala flygklubbar, där många besättningsmedlemmar även är medlemmar i FFK, som har avtal med länsstyrelser.

Hur ofta brandflyget ska vara i luften beror på brandrisken och beskrivs i avtalen, vid högsta brandrisknivå kan det vara tre gånger om dagen.

– Men räddningsledaren har egentligen huvudansvaret och kan bestämma frekvensen.

Enligt nya villkor för flygsäkerhet sedan förra året får FFKs piloter som lägst flyga på 500

Förra året var det hårt tryck på skogsbrandsflyget och FFKs medlemmar, mer än civilt och militärt.

Varnade
”Vid ett tillfälle såg vi att branden började omringa räddningstjänstens personal, då fick vi dem att retirera ur skogen.”

fot (150 meter). Tidigare fanns tillstånd för lågflygningar på 200 fot (60 meter), bland annat ur försvarsperspektiv.

– Vi ansöker hos Transportstyrelsen om specialtillstånd för lågflygning och hoppas få det klart under året. Vissa insatser kräver lågflygning. Det kan vara vid sök- och räddningsinsatser eller för att vid sjöövervakning identifiera fartygsbeteckningar.

Thomas Alexandersson var utbildningsansvarig i FFK 1997-98, därefter pilot hos SAS och ett norskt inrikes flygbolag innan han blev kårchef för FFK hösten 2017.

– Hade suttit i cockpit i nästan 20 år, det var dags att göra något annat. Det blev en omställning och den häftigaste resan i mitt liv. Vi har haft stor omsättning på personal, infört nytt it-system, fått ändrade tillstånd och regelverk. Och på det – skogsbrandssommaren 2018.

Kårstaben i Västerås är huvudman för alla utbildningar och förmedlar lärare över landet, ansvarar för ekonomi och övrig administration.

– Alla flygrapporter genererar en faktura. Faktureringen sköter vi centralt, tror vi hade

tre gånger så många timmar i luften jämfört med ett normalt år. Men Frivilliga flygkåren genomför många fler spaningar, både

FOTO: STEFAN NIEMINEN

7 718 rapporterade flygningar förra året.

Ett bekymmer är att antalet privatflygarcertifikat minskar, samtidigt som verksamheten växer med fler uppdrag.

– Vill vi ha den här verksamheten behövs fler piloter, men det är inte helt lätt att få styr på. För att klara uppdragen tittar vi på samverkan med andra frivilliga för att bilda strategiska grupper. Det är viktigt att samverka, det finns kraft att hämta av varandra.

– Tyvärr är vi också för mansdominerade. Av 2 900 medlemmar är bara 13 procent kvinnor. I ungdomsverksamheten är 30 procent kvinnor, men ser vi till övriga medlemmar är det bara fyra procent.

Ett orosmoln är också att flygplansflottan – planen ägs i huvudsak av flygklubbarna – börjar bli föråldrad och tillgången till reservdelar minskar. Flygverkstäderna blir också färre, exempelvis ska ett plan efter 50 timmars flygtid på tillsyn hos behörig mekaniker.

– Där stötte vi på problem i somras. Normalt kanske ett plan flyger några timmar i veckan. I somras var en del plan på tillsyn en gång i veckan. Det satte jättepess på den tekniska orga-

nisationen. Får vi ingen service har vi inget brandflyg. Mekaniker avbröt semestrar och skruvade under nätterna för att vi skulle ha maskiner i luften under dagarna. Det gjordes ett exceptionellt jobb, både från länsflygavdelningar och tekniska sidan; det var inte många flygningar vi ställde in.

Ytterligare ett bekymmer är att antalet flygplatser minskar, bränslepumpar likaså.

– Gävle flygplats försvinner, Mora och Borlänge är osäkra. Var ska brandflyget lyfta och landa? Det är en ganska stor fråga. Färre bränslepumpar gör att vi får flyga omvägar för att tanka under uppdrag, det är helt galet.

– Det finns beredskapsflygplatser, men det kanske krävs krisberedskapsflygplatser i framtiden. Vi har lyft frågan hos näringsdepartementet och efterlyser ett helhetsgrepp utifrån ett krisberedskapsperspektiv. Tanken med krisberedskapsflygplatser är att de ska kunna ha en slags beredskap och startas upp med något eller några dygns varsel när man exempelvis ser att en storm nalkas ett visst område.

PER LARSSON

FAKTA/FFK

- Frivilliga Flygkåren, FFK, är en frivillig försvarsorganisation med cirka 2 900 medlemmar, varav över 800 avtalade piloter, fördelade över hela Sverige.
- Har 23 länsavdelningar, Västra Götaland är uppdelat i tre ursprungliga län.
- Avtal om flyguppdag med olika myndigheter sker till självkostnadspris, vilket ska täcka bränsle och administration och innebär 2 000-3 000 kronor i timmen.
- Uppdrag utförs varje år för MSB, Försvarsmakten, länsstyrelser, räddningstjänster, Trafikverket, Svenska kraftnät, Polisen, Naturvårdsverket, frivilligorganisationer, kommuner, och sjöräddningen.
- För akuta flygningar har FFK tib (tjänsteman i beredskap) dygnet runt för hela landet.
- FFK får drygt 20 miljoner i anslag varje år. Två tredjedelar är uppdragsanslag för olika utbildningar, en tredjedel är organisations- och verksamhetsstöd. Medlen kommer från MSB och Försvarsmakten, ungefär hälften vardera. Kåren har 16 olika utbildningar.
- FFK betalar varje år cirka 12 miljoner i flygplanshyror till landets flygklubbar för utförda uppdrag, utbildning och flygträning.

Historik

- Planer på en frivillig flygkår fanns redan 1916. SAS, Svenska Aeronautiska Sällskapet (senare Kungliga Svenska Aeroklubben, KSAK), ville bilda en flygkår med frivillig personal att stå till civilförsvarets förfogande. Turena blev många, först 1961 fastställdes föreskrifter för en frivillig flygkår i civilförsvarets tjänst, den centrala ledningen sköttes av KSAK närmast under Civilförsvarsstyrelsen.
- FFK var en del av KSAK fram till 1988. Efter förslag från försvarsdepartementet blev FFK en frivilligorganisation med egna stadgar. FFK kunde nu vara en resurs även i fredstid, medlemskap utan krigsplacering blev möjligt. Sedan 1994 är enda kravet att man bor i Sverige.

Källa: Frivilliga Flygkåren.

Flyggrupper inom FFK

■ Flyginsatsgrupp

Övas specifikt för att kunna utföra uppdrag för det civila samhället. Kan vara skogsbrandsbevakning, kraftledningsinspektion, trafikövervakning, fotouppdrag eller eftersök av försvunna personer.

Flyginsatsgrupperna, totalt 28 stycken med åtta personer i varje grupp, har två timmars beredskap.

■ Hemvärnsflyg

Militära flyggrupper som är fast del i hemvärnsbataljonerna. Piloterna klassificeras som stridande personal. Det finns 33 grupper med hemvärnspiloter. Tjänstgöringsavtal med Försvarsmakten.

■ Sjöinformationsgrupp

Sjöövervakningsuppdrag för marinen genomförs nästan dagligen, i huvudsak för att identifiera och dokumentera mål i farvattnen runt Sveriges kuster. Kan även bistå med eftersök vid sjöräddning och oljeutsläpp.

Omkring 250 medlemmar, varav de som genomförs övervakning kan operera mer avancerat och har avtal direkt med marinen.

■ Resursgrupp

Första naturliga steget in i organisationen. Aktiv i gruppen kan vara med på uppdrag som brandflyg och sjöbevakning, förutsatt relevant utbildning och flygtid.

■ Young pilots

För unga, 14- 25 år, som är nyfikna på flyg. 900 medlemmar. Erbjuder sommarläger, utbildningar med mera. Ger möjlighet att utbilda sig till spanare. Man kan ha privatcertifikat för flyg innan körkort för bil.

LRF lär brandberedskap

SALA

Höja den egna kompetensen och kunna stötta räddningstjänsten på rätt sätt.

Det är ambitionen när LRF-avdelningar i Sala startar studiecirkel i brandberedskap.

– Faller det väl ut är förhoppningen att det sprider sig i landet och kan bli en standard med fingervisning om hur man kan jobba, säger lantbrukaren Håkan Johansson.

■ I somras insåg Håkan Johansson att det inte räckte med en stor vilja att hjälpa till. När det började brinna vid Björnmossen, 1,5 kilometer från hans gård, reagerade han snabbt, skickade ut ett meddelande via jaktlagets sms-grupp.

– På 30 sekunder visste 20 personer vad som var på gång och agerade. När räddningsledaren kom till platsen var vi redan 25-30 personer där och hade med oss en tankvagn på tio kubikmeter vatten.

Det gick dock inte att pumpa över vattnet till räddningstjänstens tankvagn, pumpsystemen var inte kompatibla.

– Vi har i många år varit stolta över att vi haft ett tanksläp stående i beredskap, men där stod jag med lång näsa. Men vi hade också krattor, vattenkannor, fyrhjuling, motorsågar och det var full fart ut i skogen. Kanske inte helt genomtänkt och till räddningstjänstens förtret att det är folk huller om buller i skogen. Inget att rekommendera, men det är så man funkar; det får inte bli en stor brand till, säger Håkan Johansson och fortsätter:

– Helt onyttiga var vi inte. De klappade oss på axeln efteråt och sa att det var bra jobbat, men det var också då jag insåg att nu behöver något göras.

Tanken föddes att höja kompetensen och organisera de som är ytterst berörda av skogsbränder – skog- och markägare.

– Många pusselbitar handlar om annat än bränder. Vi kom-

Håkan Johansson och Petter Nyberg lärde sig i somras att tankvagnen i bakgrunden inte var den resurs de trodde. Nu satsar LRF-avdelningar i Sala på studiecirkel i brandberedskap för att höja egen beredskap och kanske även vara till nytta för räddningstjänsten.

FOTO: PER LARSSON

mer in på översvämning, stormelbortfall; förståelse för vad som kan hända vid olika väder.

LRF-medlemmarna diskuterade vad de ville ha ut av en studiecirkel, informationsträff genomfördes med kommunen, räddningstjänsten och Länsförsäkringar.

– Bara en sån sak som att förklara för markägare att eftersläckning är deras uppgift är viktigt. Kunskapsnivån om hur det fungerar är nog ganska låg.

Petter Nyberg är som skogvaktare inte ovan vid samtal från räddningstjänsten om att det är dags för eftersläckning.

– Oftast är de ute i god tid och ger instruktioner. Men i somras när det brann så mycket ville de lämna över med kortare varsel för att prioritera om sina resurser. Då sa de också att vi gör nytta, bara vi gör rätt saker. Då insåg vi att vi behöver organisera det vi kan bistå med.

I första skedet är det två LRF-avdelningar i Sala kommun som ska genomföra stu-

diecirkel med runt 40 deltagare.

– Lika väl som ha vägföreningsmöte bör man ha möte om detta.

Det handlar om att förstå innebörden av brandrisknivåer och vädervarningar; inventera egna resurser, allt från vattenkannor till skogsmaskiner, och hur tillgångarna kan samverka; vara förberedd när brandrisken tilltar.

– Är vägar i skogen farbara, kan räddningstjänsten ta sig fram? Hur är det med vägbommar? Det går att förbereda. Det går också att själv vara förberedd genom att fila upp motorsågen; ha krattor, vattenkannor, och lämpliga kläder på anvisad plats; ha en väska med proviant så man är mer uthållig. Smådetaljer men också elementärt, säger Petter Nyberg.

Studiecirkeln kommer även ta upp olika släckningsmetoder, förståelse för hur brand sprider sig i olika topografier.

– Det här är ett otroligt bra

samarbete med räddningstjänsten Sala-Heby som är med fullt ut. De har varit med om en del sedan 2014 och har en stor erfarenhetsbank. Det är en ära att få vara med och se hur deras arbete fungerar, otroligt lärorikt. Primärt för oss är att skydda egen skog och mark, men vi ska också uppfylla räddningstjänstens önskemål, säger Håkan Johansson.

LRF-medlemmarna har lokal kännedom, resurser i form av maskiner, dieseltankar på gårdarna. I samband med studiecirkeln ska gårdsförteckningar upprättas som sammanställs av avdelningsordföranden. Där ska bland annat finnas information om maskiner och redskap, djurinnehav, gps-koordinater.

– Vi kan nog ses som ett civilvärn, kunna bistå om vår hjälp behövs och ha kontaktpersoner de kan ringa. Vi kan ha jourlista för eftersläckning säger Petter Nyberg.

Vid bränder kan djur behö-

va flyttas. LRF-avdelningarna i Sala har sedan 2014 förberett sådana situationer. Hur utrymning ska ske, transporter är förbokade.

– Vi behöver bara trycka på knappen. Men det handlar också om vilka som kan ta emot djur, var det finns tomma stallar.

■ **Är det troligt att LRF-medlemmar vill ta ett steg till och är intresserade av det skogsbrandsvärn som räddningstjänsten håller på att bilda?**

– Det är jag helt övertygad om. Vi har en lista på folk som ska bli tillfrågade, säger Håkan Johansson.

■ **Är ni själva med på den?**

– Ja.

PER LARSSON

FAKTA

LRFs studiecirkel ska genomföras i fem träffar med följande innehåll:

■ Gårdsförteckning – inventering av resurser på gården, även personlig kompetens.

■ Kontaktgrupper – kartlägga listor som redan finns, sammanställa kontaktpersoner.

■ Geografi – studera farbara vägar, platser att hämta vatten mm.

■ Naturskador – scenarior för bränder och väderrelaterade olyckor, räddningstjänstens facktermer.

■ Räddningstjänsten – träff med professionen, någon form av aktivitet.

Lärorikt

”Primärt för oss är att skydda egen skog och mark, men vi ska också uppfylla räddningstjänstens önskemål.”

Håkan Johansson, lantbrukare

Beredskap

”Det går också att själv vara förberedd genom att fila upp motorsågen; ha krattor, vattenkannor, och lämpliga kläder på anvisad plats.”

Petter Nyberg, skogvaktare, markägare

Tomas Aldén, till höger, är deltidbrandman och lantbrukare. Han tog initiativ till att bilda skogsbrandsvårn efter sommaren då han såg resurserna tryta. Gunnar Svendsen, operativ chef vid räddningstjänsten nappade och nu ska frivilliga utbildas inför sommaren.

FOTO: PER LARSSON

FAKTA

Brandvårn

■ Brandvårn, eller räddningsvårn, är en resurs inom kommunal räddningstjänst där medlemmarna medverkar frivilligt och inte har krav att inställa sig vid larm. De utför oftast enklare första insatser.

■ Vårnen finns oftast i landsbygd/glesbygd där det saknas underlag för brandstation med personal i beredskap och dit det tar lång tid för räddningsstyrkor att nå fram.

■ Samtliga i värnets larmas vid en händelse, de som kan åker på larmet. Ingen garanti för hur många som dyker upp, men ofta är uppslutningen god.

■ Medlemmarna i brandvårn har ingen beredskapsersättning, men oftast samma ersättning som deltidbrandmän för utfört arbete och eventuell utbildning och övning.

Skogsbrandsvårn bildas

■ – Vi pratar om människor som är vana att arbeta i skogen

SALA

För att bemästra skogsbränder behövs mycket folk.

Räddningstjänsten Sala-Heby höjer numerären genom att bilda skogsbrandsvårn.

■ Sala-Heby har satts på prov de senaste åren. 2014 härjade den stora skogsbranden i Västmanland. I somras hade man flera bränder.

Tomas Aldén i Hedåker är lantbrukare och deltidbrandman. I somras blev han solo i beredskap när kollegorna åkte till Ljusdal för att hjälpa till.

– Det var ohållbart om något stort skulle hända hos oss igen. Jag började fundera.

Kan folk utanför räddningstjänstens organisation vara intresserade att förstärka? Han ringde en bekant i Gärsbo som var positiv. Tomas förankrade idén på brandstationen i Sala och bad bekantingen i Gärsbo att pejla intresset.

– Två dagar senare hade vi

tio namn. De flesta är egna företagare, skogsägare och markägare. Nästan alla var berörda 2014, säger Tomas Aldén.

Snart fanns även sju intresserade i Möklinta. Fler områden betas av och till slut hoppas man ha 40-45 personer som ansluter sig.

– Kommer 20 av dem när det väl händer något, då får vi vara jättenöjda, säger Gunnar Svendsen, operativ chef vid räddningstjänsten.

Det ska skrivas avtal med de som anmält sig, vilket innebär samma försäkring och ersättning som deltidbrandman. Enklare utbildning genomförs i vår och Sala-Heby har ett skogsbrandsvårn innan sommaren.

– Vi kallar det så, men de kan förstås användas i andra sammanhang, exempelvis bygga vallar vid översvämningar. Utbildningen kommer främst ge teori om skogsbrand, hur vi arbetar. De ska veta vilken mate-

riel vi använder, känna sig hemma med kopplingar och kunna dra slang, säger Gunnar Svendsen.

Han är egentligen inte orolig för grundkapaciteten. Många är markägare, har fyrhjuling och kan hantera motorsåg, körkort för lastbil är vanligt. De kan geografin, vet var både vägar och rågångar går.

– Vi pratar om människor som är vana att arbeta i skogen, är uthålliga. Dugliga helt enkelt.

Tanken är att personerna i brandvärnen fördelas med en deltidbrandman som gruppledare och räddningstjänsten kan täcka av större områden.

– Vår ordinarie personal behöver inte ta ställning till frivilliga som anmäler sig. Med det här systemet har vi folk, vi vet hur många de är och var de är i skogen. En klar fördel. De kan också vara en resurs vid eftersläckning. Det kanske inte är så lätt för markägaren att sam-

la ihop folk för att hjälpa till, då är värnets en resurs. Men det räcker inte med att man vill vara med, det måste finnas en uthållighet att jobba i skogen, säger Gunnar Svendsen.

När brandrisken ökade i somras begärde räddningstjänsten tillgång till 30 personer från Sala kommun. 15 av dem skulle kunna inställa sig på 15 minuter, vilket blev anställda på fastighetskontoret.

– En erfarenhet från i somras är att de lärde sig snabbt att rulla ut slang med mera. Man behöver inte ha en herrejösseutbildning för att släcka skogsbränder. Men de ska inte in i skogen, utan släcka kanter. Då kan de vara nyttiga.

Blir det åter en torr sommar finns avgörande skäl för skogs- och markägare att stanna hemma och bevaka egna intressen. Därför tror man att de flesta finns att tillgå vid ökande skogsbrandsrisk. De är också vana att handskas med djur om

boskap behöver flyttas.

– I dag har vi inte gårdar med 20 djur, medel i Sverige ligger på 85 och det finns gårdar här som har 450 kor. Då behövs fler än fem man från räddningstjänsten, och då är det bråttom, säger Tomas Aldén.

Många av de som anmält intresse för att ingå i skogsbrandsvärnet medverkade som frivilliga 2014. De har dragit slang och kört fyrhjuling.

– Sedan dess har det blivit ett annat tänk. Då klarade vi inte av branden. Nu hjälper alla varandra, det är deras egna marker som riskerar att brinna. Räddningstjänstens resurser är inte oändliga, och det ser givetvis de här människorna. Skogsbrandsvärnet blir en förlängning av vad de redan varit med om och är man organiserad är det lättare att hjälpa varandra. Jag tror också det knyter samman folk, engagemanget i och för bygden ökar.

PER LARSSON

– Har samverkan blivit krishanteringens slasktratt?

– Har samverkan blivit krishanteringens slasktratt?

Den utmanande frågan ställde forskaren Christian Uhr.

– Mitt syfte är inte att skjuta sönder samverkan, men att öppna för en kritisk diskussion. Jag tror vi behöver den, säger han.

■ Kunskapsdagen i Stockholm gav scenen till fyra forskningsprojekt och tid till diskussion. Samverkan vid samhällskriser var ämnet, och vad som påverkar dess möjligheter.

Christian Uhrs öppning av sitt anförande, att utvärdera samverkan, fick mer än en i lokalen att hoppa till, även om han förvarnade om att vara lagom provocerande.

– Samverkan är nödvändigt i samband med krishantering, det kommer vi inte ifrån. Samtidigt ser jag en samverkansdogm, där det samverkas för samverkans skull.

Christian Uhr, Lunds universitet och MSB, har medverkat i forskningsprojektet ”Situationsanpassad ledning och samverkan” som letts av Martin Holmberg, Försvarshögskolan.

Det handlar i huvudsak om hur ledning och samverkan bör utvärderas i praktiken och vilka utmaningarna är.

Uhr ser fyra trösklar – eller

Det behövs en kritisk diskussion kring samverkan, anser Christian Uhr. Samverkan är nödvändigt, samtidigt ser han att det samverkas för samverkans skull.

FOTO: PER LARSSON

utmaningar. Den första handlar om slasktratten och samverkan för samverkans skull.

– Det finns goda argument för att kollektiv problemlösning har sina fördelar. Men det finns också lite gnissel. Hur starkt underbyggda är vi? Är det bara bra tänk eller har vi evidens? Vi är inte jättebra på att tala om vad vi grundar våra teorier på. Här borde vi nog lyfta på locket.

Den andra tröskeln handlar om att kostnad och nytta med sam-

verkan kan vara svårfångat.

– Kostnad för vem? Nyttä för vem? Vem bedömer? Det här skulle man kunna jobba med i en utvärdering, men då måste man vara noga med vad som ligger till grund för analysen. Det är ganska sällan som man har övertygande argument att strunta i samverkan, men det är vitalt att kritiskt granska nyttan.

Christian Uhr funderade över konsekvensen om man investerar så mycket i samverkan att man inte får ut mer effekt,

en nivå där det kostar mer än det smakar.

– Då får vi någon form av samverkansmättnad.

En tredje tröskel är risken att den samverkan som utvärderas är en efterhandskonstruktion.

– Efter skogsbranden 2014 försökte vi spåra vem som refererar till vem i alla typer av rapporter och utredningar, och såg att många hämtar sin grund från samma berättelse. Det kan vara ett problem, en risk för låsta perspektiv.

Den fjärde tröskeln är risken att form går före syfte och funktion och skapar problem för utvärderingens relevans.

– Ett problem behöver en lösning. Det finns ett syfte, behövs en funktion. Sen kan vi prata form, hur det ska vara. Självklart. Men när det kommer till ledning och samverkan är det inte lika självklart. Mycket svårare att komma överens, svårare att kommunicera.

– Vi är väldigt snabba att komma till formlösningar innan vi kommit fram till vad som är problemet. Det gör att vi har jättefina ledningscentraler, mycket teknisk utrustning som vi inte är säkra på vad vi ska ha den till.

Det kan skapa processer och former som vi inte riktigt vet om de ger de effekter som eftersträvas, anser Christian Uhr.

– Då riskerar vi utvärdera en process som från början inte var tänkt för att lösa det som skulle lösas. Och då har vi ett problem.

Christian Uhrs anförande gick inte spårlöst förbi.

Sten Widmalm, professor vid Uppsala universitet, såg en risk i att sätta exakta värden på allt:

– Det är farligt att tro att vi ska kunna definiera fram allt med högre och högre precision. Vi vet från forskning att det som går att mäta är inte alltid viktigt, och mycket som är viktigt går inte att mäta. Fastnar vi i att vi måste precisera vad vi är ute efter, då definierar vi bort saker som är viktiga i processen och blir troende på skrivningar med snäva perspektiv.

Fredrik Bynander, docent på Försvarshögskolan, tyckte Uhr hade helt rätt i det mesta:

– Ett problem som leder till detta är att vi skyr normativa frågor, forskare håller inte på med det. Det är inte fint, man blir inte publicerad i fina tidskrifter. Och eftersom det finns beröringsskräck för normativa frågor så famlar vi ganska mycket i mörker. Om vi tycker att politikerna ska sätta ner foten, då ska vi i alla fall hjälpa dem, se vad som är rimligt att uppnå i termer av samverkan.

PER LARSSON

– Internationell samverkan mer än EU

Från för dyrt till nödvändigt.

Skogsbränderna i somras förändrade perspektivet på internationell samverkan.

■ Magnus Ekengren, professor i statsvetenskap vid Försvarshögskolan, gjorde en liten tillbakablick på hur erfarenhet fick politiken att ändra uppfattning:

– Sverige har varit motståndare till att EU bygger upp egna federala resurser för brandsläckning. Argumentet har, som jag förstått det, varit att det är för dyrt, och innan 2014 att det händer inte här. Koordinering och samverkan är nog. I februari 2018 sa inri-

kesministern nej; EU ska inte bygga katastrofkapacitet, det kostar för mycket. I juli samma år står han mitt i bränderna och säger att det är nog inte så dum idé. Men man kan inte köpa försäkringen i efterhand.

MSB har sedan bildandet jobbat för samverkanslösningar. På det internationella planet har samverkansbehovet accentuerats flera gånger.

– Vi har haft pandemier, askmoln. Men det är skogsbränderna som tagit förflyttningen längst, åtminstone mentalt. De har gett insikt om vad som behöver göras, säger, Nils Svartz, MSB.

”Vi borde kanske ha starkare samarbete med Tyskland och Polen som är stora länder.”

Nils Svartz, MSB

EU arbetar för ett införande av RescEU, en insatsreserv med bland att brandsläckande plan och där kommissionen ska ha beslutsrätt över nyttjandet.

– Nu diskuteras detaljer, vad det blir vet vi inte förrän man har förhandlat klart. MSBs uppfattning är att RescEU är bra, säger Svartz.

Internationell samverkan är mer än EU, Sverige har många samarbeten inom Norden och med Östersjöländerna.

– Vi borde kanske ha starkare samarbete med Tyskland och Polen som är stora länder. De visade i somras när vi behövde hjälp att där finns resurser. Resurser är nog det som vi ska poänga med.

Sten Widmalm, professor i statsvetenskap vid Uppsala universitet tror vi kan få se fler samarbeten mellan ett fåtall länder.

Han tog som exempel den nya Hansan (ekonomiskt samarbete mellan gamla Han-

sa-länder), grupperingar inom EU. Skulle dessutom Storbritannien inte få lida för sitt utträde, då förlorar EU legitimitet.

– Jag tror, nu spekulerar jag, att vi är på väg mot bi- och tri-lateralismens tidsålder. När de kontakter Sverige bygger över hela EU blir tunna nätverk, då börjar vi bygga regionalt. Nya Hansan är en indikator på det. Det finns också en ny vurm för protektionism. Vi kommer göra upp med varandra på ett helt annat sätt än vi gjort på lång tid. Det måste vi vänja oss vid, och fråga oss när vi satsar på att hela EU samarbetar frivilligt om det är politiskt hållbart.

– Inte så svårt analysera

Jan-Åke Björklund

■ Utredaren om brister under skogsbränderna

Skogsbränderna i somras bekräftar många av förslagen i räddningstjänstutredningen.

– Det vi förebådat i utredningen kom några veckor senare, säger Jan-Åke Björklund som nu även utrett skogsbränderna.

■ Många av de nu viktigaste förslagen är därför en upprepning av vad som sades i första utredningen.

Inrikesminister Mikael Damberg tog emot utredningen i februari, han sade då:

– Regeringen kommer att prioritera beredningen av frågan, för det här är viktigt.

Jan-Åke Björklund tycker det är allra viktigast att alla räddningstjänster måste vara anslutna till en systemledning med ledningscentral bemannad dygnet runt.

– Räddningstjänsten kan drivas i egen kommun, men måste vara ansluten till något större,

då får vi säkerheten, säger Jan-Åke Björklund.

Han konstaterar i skogsbrandsutredningen att mycket gick bra i somras, det samarbetades prestigelöst. Men det var inte allt som gick bra.

– Här finns många brister, sade Björklund när han höll upp utredningen, och det är inte så svårt att analysera.

Han pekade på försiktighet i brandstarter, luftstöd beställdes för sent, samhällets resurser tillvaratogs inte, brister i utbildning och övning.

Björklund jämförde bränderna i Jämtland och Ljusdal; att Jämtland är en stor organisation, har ett färdigt system och visste hur de skulle agera.

– Ljusdal är exempel på en kommun som inte ingår i ett större system, det är det som är skillnaden mellan minuter och dagar. All heder åt Ljusdal, de gjorde vad de kunde. Men det räckte inte till. Hade de varit i ett större system hade det sannolikt gått bättre.

Förutom krav på att ingå i en systemledning, lyfte Björklund fram flera tidigare förslag om lagändringar:

■ MSB föreskriver hur de kommunala handlingsprogrammen ska se ut så de blir mer konkreta och normerande

■ utmärkning av kläder, utrustning ska vara lika, nomenklatur också enhetlig

■ tillsynen över räddningstjänsten skärps

■ lagstöd som ger MSB befogenheter att prioritera fördelning av resurser på det sätt som skedde i somras

■ möjlighet för räddningstjänster att genom avtal anlita utomstående utan att de är anställda i kommunen.

– Om regeringen genomför detta blir vi bättre rustade i framtiden. I dag är vi inte trygga för att klara stora och komplicerade skogsbränder.

I utredningen listas dessutom 27 rekommendationer och tips för att stärka räddningstjänsterna.

PER LARSSON

Avtal om helikoptrar

■ MSB upphandlar – kommunerna nyttjar gratis

Sverige behöver helikoptrar och flygplan för kunna bekämpa skogsbränder i framtiden.

I ett första steg har MSB startat en upphandling av helikoptrar som redan till sommaren ska kunna placeras i beredskap där brandrisken är stor.

■ I sitt svar på regeringsuppdraget om behoven av förstärkt kapacitet avseende materiel, personalförsörjning och flygkapacitet föreslår MSB att förmågan att vattenbomba byggs upp i tre steg: upphandling av helikoptertjänster, upphandling av mindre skopande flygplan och i ett tredje steg bör större skopande flygplan för stationering i Sverige övervägas.

Resurserna ska kommunerna kunna nyttja kostnadsfritt. De ska också kunna användas för insatser utanför Sverige, t.ex. i Norden eller inom ramen för EUs civilskyddsmekanism.

– Målet är att skriva avtal med en firma som ska tillhandahålla minst tio helikoptrar. Två av helikoptrarna, som vi ser ska åka i första hand, ska ha kapacitet att bära minst 1 000 liter vatten, övriga åtta minst 500 liter, säger Björn Johansson, MSB.

Beredskapsmodellen som byggs har tre parametrar: antalet helikoptrar som ställs i beredskap, inställelsetiden och stationeringsort.

– Leverantören ska från 1 maj kunna tillhandahålla minst en helikopter med 12 timmars varsel. Är brandrisken högre kan vi välja att ställa helikoptrar i beredskap, endera med 180 eller 90 minuters beredskap. Vi kan välja var vi ställer helikoptrarna.

Övriga krav som ställs är att utöver de tio helikoptrarna för släckning ska det finnas en koordineringshelikopter och mobil tankningsorganisation. Kraven på piloterna är också hö-

ga, de ska ha lång erfarenhet av skogsbrandssläckning och flygning med hängande last. Om väder och ljusförhållanden tillåter ska bemanningen vara sådan att flygning kan ske dygnet runt.

– Vi har definierat en skogsbrandsperiod från 1 maj till 15 september. Anledningen till att vi satte 15 september är att detta är en resurs som vi kan stödja med inom EU, säger Björn Johansson.

Intresset har varit stort och många företag har hämtat ut upphandlingsunderlaget.

I svaret på regeringsuppdraget föreslår MSB också en stegvis utökning av antalet utbildningsplatser. Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap, ska kompletteras med en påbyggnadsutbildning inom skogsbrandsbekämpning. MSB tänker också utveckla myndighetens skolor som förstärkningsresurs.

GUNNO IVANSSON

Vägledning släcka skogsbränder

Inför sommaren kommer MSB med en ny vägledning i skogsbrands-släckning.

Den tar bland annat fasta på vad som gick mindre bra under släckningsarbetet förra sommaren.

■ Vägledningen ska inte ersätta skogsbrandsboken som kom 2003 och som innehåller avsnitt som behöver uppdateras.

– Det fanns ingen tid att hinna skriva en ny bok innan sommaren, utan vi har prioriterat erfarenheter från sommarens skogsbränder och avsnitt i boken som är inaktuella, säger Rickard Hansen, skogsbrandsexpert på MSB, som skrev boken från 2003 och nu den nya vägledningen.

Vägledningen riktar in sig på släckningsarbetet på marken och samspelet med flygande släckresurser, mindre om ledning.

– Vägledningen vänder sig till brandbefäl ute i fält, och främst de som inte har så stor erfarenhet från skogsbrandssläckning. Givetvis kommer det att finnas guldgruv för de rutinerade också, säger projektledaren Stefan Jönsson, MSB.

Vägledningen blir på 40-tal sidor, släpps i början av maj och kommer att finnas tillgänglig digitalt för nedladdning från MSBs webbplats.

Genom ett samarbete mellan Försvarsmakten, räddningstjänsten och MSB genomfördes förra våren ett antal utbildningar för effektivare nyttjande av helikopterresurser vid skogsbränder. Under våren körs en ny omgång där den nya vägledningen kommer att vävas in. Det blir sammanlagt sju utbildningstillfällen i Kallinge, Malmen, Kallax, Karlstad och Östersund.

Fler deltidbrandmän utbildas

■ Målet att öka från 500 till 850 om året till 2020

MSB har fått mer pengar till utbildning.
Det gör att det under 2019 kan utbildas 150 deltidbrandmän fler än tidigare planerat.
Men det finns behov att utbilda än fler, vilket kräver att budgeten åter utökas.

■ Skogsbränderna 2018 påverkade den politiska viljan att fördela pengar till räddningstjänstfrågor.

– Det blev uppenbart att det är en fråga man inte kan blunda för. Menar politikerna allvar med att vi ska ha en bra beredskap, då måste det satsas på utbildning, säger Anders Axelsson, enhetschef för utbildningssamordning på MSB

Det budgetförslag som förra regeringen lade i höstas föreslog 36 miljoner mer till utbildning. Den budget som spikades i december, signerad moderaterna och kristdemokraterna, gav ytterligare nio miljoner.

Av den potten används 17 miljoner för att utöka antalet platser på Grib (utbildning för deltidbrandmän) från planerade 500 till 650.

– Det innebär att vi utlöser alla optioner hos våra leveran-

Uppenbart
”Menar politikerna allvar med att vi ska ha en bra beredskap, då måste det satsas på utbildning.”

Anders Axelsson, enhetschef utbildningssamordning, MSB

törer och genomför tolv ytterligare utbildningar, sex vardera för kurs 1 och kurs 2.

Morgan Johansson, justitie- och inrikesminister i förra regeringen, sa efter skogsbränderna i somras att antalet platser år 2020 ska ha utökats till 850 och på sikt till 1 000 per år. Siffrorna var inte gripna ur luften, snarare ur MSBs underlag till departementet.

– Det är våra beräkningar sett till antalet deltidbrandmän i landet och den personalomsättning som räddningstjänsterna anger, säger Axelsson.

Det finns rekryterade deltidbrandmän som inte genomgår MSBs utbildning, eller som slutar innan de hinner påbörja utbildning.

Antalet som anställt under ett år hos en räddningstjänst behöver därför inte vara det samma som det antal rädd-

ningstjänsten behöver få utbildad hos MSB.

Nästa steg är alltså 850 utbildade om året. MSB begär i budgeten för 2020 ytterligare 22 miljoner till utbildningen.

– Då klarar vi 850 platser ekonomiskt.

Grib genomförs på tio orter. Räcker det om 1 000 ska utbildas varje år, och kan MSBs egna skolor i Sandö och Revinge ta emot fler?

– Sandö och Revinge kan göra viss utökning. Revinge behöver göra det, i den regionen finns stort tryck på fler platser. Det är vår uppgift att tillhandahålla möjligheten till utbildning, men det är kommunens ansvar att personalen är utbildad.

Grib startade 2018 och utbildning bedrivs utöver myndighetens skolor även i Luleå, Borlänge/Karlstad, Rosers-

Målet, enligt regeringen, är att utbilda 850 deltidbrandmän 2020 och på sikt 1 000 om året. För att lyckas med det måste också rekryteringen klaras av, räddningstjänsternas kanske största problem.

FOTO: JOHAN EKLUND

berg, Borås, Jönköping/Växjö och Kalmar.

Avtalen med de externa utbildarna är femåriga med option av de två sista åren (3+1+1).

Den utökade budgeten används i övrigt för att möta behov inom övriga utbildningar MSB driver enligt förordning: inom sotning, skydd mot olyckor (SMO), påbyggnadsutbildning i räddningstjänst för brandingenjörer, samt inom räddningsledning respektive

tillsyn och annat olycksförebyggande arbete.

– Grib är i fokus, åtminstone politiskt, men övriga utbildningar är också viktiga. För utbildning inom räddningsledning och tillsyn och annat olycksförebyggande arbete tillgodoser vi 60-70 procent av behovet, det är för lite. Över ett längre perspektiv innebär det risk att förmågan minskar.

PER LARSSON

Rekrytering största problemet

Fler brandmän ska utbildas, säger regeringen.
Men det kräver också att räddningstjänsterna klarar att rekrytera.

■ – Kanske räddningstjänsternas största bekymmer i dag. Rent krasst är det ett arbetsgivarproblem, men vi måste stötta arbetet och det måste ske i samarbete med SKL, säger Henrik Larsson chef för MSBs räddningstjänstenhet.

MSB har i budgeten anslagit pengar för att tillsammans med SKL, Sveriges kommuner och landsting, genomföra en nationell rekryteringskampanj.

– En form av rekryteringskampanj för att locka folk att söka sig till räddningstjänsten. Man kan tänka sig att vi tar fram material som kommunerna får använda. I år omförhandlas löneavtalen för del-

Draghjälp
”Vi måste stötta arbetet och det måste ske i samarbete med SKL.”

Henrik Larsson, enhetschef räddningstjänst, MSB

tidsbrandmän, vi kanske ska anpassa kampanjen utifrån hur avtalet blir med möjlighet att få en hävstångseffekt.

Henrik Larsson konstaterar att området är komplext och att det behöver jobbas med alla frågor. Hur rekryteringen kan förbättras, hur avtalen ser ut, byråkratiska problem, kombitjänster.

– Vi behöver exempelvis titta närmare på det arbete Norrtälje gjort. De har lyckats attrahera många unga kvinnor. Varför lyckas de när andra inte gör

det och kan det arbetet göras på större bredd? Det måste rekryteras från hela befolkningsbasen.

– Vi sneglar också på hur Försvarsmakten jobbar, om vi kan göra en motsvarande kampanj.

Kombitjänster finns i en del kommuner, rekrytering till ordinarie arbete och räddningstjänsten sker ibland samtidigt.

– SKL vill få till kombitjänster, att det ska bli enklare för kommunanställda att även vara deltidbrandman. Men det finns exempel när kommunerna förstört för sig själva, att

anställda som även är deltidbrandmän fått andra geografiska arbetsområden och inte klarar beredskapen.

– Kommunerna behöver ta större ansvar för helheten. Totalt sett tar näringslivet fortfarande störst ansvar för räddningstjänstens bemanning.

Henrik Larsson uppfattar att skogsbränderna förra året ökat intresset för att bli brandman. Samtidigt är det allt färre som bor och jobbar på samma ort, beredskapen har blivit svårare att upprätthålla.

Ett bekymmer är att många utbildas och jobbar några år, men sedan slutar. Henrik Larsson vill att man tittar bakåt i rullorna för att kanske locka tillbaka färdigutbildad personal.

– Om vi ska utbilda 850 deltidbrandmän om året, då har

vi utbildat hela beståndet på drygt tio år. Det är en hög siffra. Vi behöver titta på hur många som jobbar kvar fem år efter genomförd utbildning. Här kan finnas möjlighet till riktade åtgärder.

En annan farhåga för räddningstjänsten på sikt, anser Henrik Larsson, är den pågående krigsplaceringen. Hur många kommer att krigsplaceras som brandmän?

– I Värmland har vi deltidbrandmän som även är aktiva i hemvärnet, och det kan inte vara unikt för Värmland. Det kan bli ett problem om det blir huggsexa och tre arbetsgivare drar i de här personerna för att krigsplacera dem hos sig.

PER LARSSON

Hoppade från sjunde våningen

■ Kaotiskt vid brand i Jönköping

Kaotisk situation, personer som hoppade, var instängda och en omfattande brand på sjunde våningen.

Det mötte räddningspersonalen i Jönköping en natt den 13 september 2018.

■ Branden vid studentboendet i Råslätt strax söder om Jönköping, medförde att elva personer transporterade med ambulans till sjukhus. Flera av dem räddades av räddningstjänsten.

Redan då larmet nådde brandmännen på stationen i Jönköping, förstod personalen att händelsen var utöver det vanliga.

Det talades om omfattande brand, flera människor som hoppade och klättrade på balkonger.

När första räddningsstyrkan kom fram möttes den av mycket folk och en kaotisk situation. En omfattande brand slog ut via en balkong på våningsplan sju och en person låg skadad på marken.

Personen hade hoppat från ett fönster på sjunde våningen innan räddningstjänsten kom

fram och sedan burits runt huset och placerats på framsidan.

Insatsledaren noterade att två personer fanns instängda på sjunde våningen på byggnadens framsida, stegbil sattes in omgående.

Parallellt påbörjades en invändig insats i trapphuset i syfte att ventilerat ut rök och genomföra en invändig rökdykarinsats mot brandlägenheten.

När insatsledaren rundade byggnaden noterades att ytterligare en person var instängd och på väg att hoppa ut från ett fönster från sjunde våningen.

Det fanns ingen möjlighet att sätta in en stegbil. En hoppkudde blev det snabba alternativet, vilken riggades nedanför fönstret. Ett stort antal personer hade samlats, det var stor oro och mycket skrik.

Det gjorde det svårt för räddningspersonalen att ha kontakt med personen som skulle hoppa. Personen hoppade, hamnade rätt och rullade till synes oskadd ur hoppkudden.

Insatsen var igång invändigt och rök hade trängt ner i trapphuset samt ett intilliggande trapphus. Ett stort antal av lä-

genhetsdörrarna stod på vid gavel efter den spontana utrymningen som skett.

Trapphuset ventilerades med fläkt samtidigt som rökdykarna tog sig in i brandlägenheten.

Ytterligare lednings- och räddningsresurser anlände och arbetet övergick att säkra de två trapphus och vindsutrymmen som det fanns rök i samt upprätta en uppsamlingsplats.

Lyckligtvis fanns en samlingslokal alldeles intill, vilken snabbt fylldes med människor som utrymt byggnaden. I entrén samlades de skadade och inomhus de oskadade.

Allt eftersom skadade uppmärksammades fördes de med ambulans till sjukhus. Det var personer som fått i sig rök eller som skadat sig i samband med utrymningen av byggnaden.

Sammantaget transporterades elva personer med ambulans till sjukhus, den förste som hoppade svårt skadad. Ett omfattande efterarbete kom tidigt igång i syfte bistå de drabbade på bästa sätt.

MATTIAS SJÖSTRÖM

En person hoppade ut från sjunde våningen, innan räddningstjänsten anlände till branden, och skadades svårt. En annan hoppade från samma höjd, landade i en hoppkudde och klev ur oskadd.

FOTO: RÄDDNINGSTJÄNSTEN

Brandvarnaren troligen avstängd

■ I den välgjorda olycksutredning som Christoffer Carmestedt och Christer Sjöstedt vid Räddningstjänsten i Jönköping genomfört och med fokus på brandorsak och brandförlopp, framkommer flera intressanta erfarenheter.

Byggnaden är en miljonprogramsbbyggnad från 60-talet, ombyggd till studentboende under 80-talet.

Brandlägenheten bestod av tre sovrum, hall, kök och toalett. Brandskadorna var omfattande i kök, hall och ett av sov-

rummen. Branden bedöms ha börjat i lägenhetens kök.

Rök hade spridit sig till trapphus och annan lägenhet via öppna ytterdörrar och till vind via takskägg. Rök till annat trapphus hade spridits genom att den tryckts över taket och sugits in i friskluftsintag.

I olycksutredningen noteras att de seriekopplade, nätan slutna brandvarnare som fanns i lägenheten inte hade fungerat. De var troligtvis avstängda, kontroll visade att de stängts av

i andra lägenheter utan fastighetsägarens vetskap.

Innerdörrarna bidrog till att miljön i två av sovrummen var tillräckligt bra, två av de tre boende kunde vara kvar i sina rum tills de fick hjälp av räddningstjänsten.

Boende i övriga delar av trapphuset uppmärksammade branden och spontanutrymde trots rök i trapphuset.

I denna typ av byggnad ska man kunna vara säker i sin lägenhet i minst 60 minuter. Men

här hade flertalet av de utrymda lägenheternas dörrar lämnats öppna. I vissa lägenheter hade det inte setts till att samtliga man bodde med blivit uppmärksammade på branden, med påföljd att de riskerade bli instängda.

En person hjälptes ut via stegbil av det skälet. Om branden skett längre ner i trapphuset, hade detta kunnat bli ännu värre.

Olycksutredningen är klar men en extern insatsutvärdering pågår.

NOTERAT

- Brandstart bedömd till kök.
- Rökspridning via öppna lägenhetsdörrar.
- Innerdörrarna i brandlägenhet stod emot brand ovanligt bra.
- Spontanutrymning i stor omfattning.
- Boende såg inte till att samtliga i sin lägenhet fick vetskap om branden.
- Rökspridning till vind via takskägg.
- Rökspridning till annat trapphus via friskluftsintag på tak.

Takbrand med komplikationer

Heta arbeten trolig orsak

En brand inträffade på taket till ett flerbostadshus. Flera personer såg svart rök från taket på byggnaden och larmade räddningstjänsten.

Vid räddningstjänstens framkomst till det 14 våningar höga huset upptäckte man att det brann i takpapp och att branden hade spridit sig till ett större vindsförråd. Det blev en omfattande friläggning av takpapp för att komma åt branden som spridit sig till takkonstruktionen. Efter insatsen beställdes en insatsutvärdering med fokus på nyttjande av hiss, användning av stigarledning, pump och slang, utformning och underhåll av stigarledning samt resurssättning och taktisk plan kopplat till höga byggnader.

I inledande skede av insatsen åkte en rökdykarledare hiss ensam upp till tionde våning-

en med utrustning för att rekognosera omfattningen av branden, eftersom man inte var säker på om det var en lägenhetsbrand eller vindsbrand. Hissen, den vanliga för boende i huset, användes även under resten av insatsen, för transport av personal och utrustning. Vid användning av hissen gjordes avsteg från det metodkort för brand i höga byggnader som är framtaget och beslutat.

När rökdykarna skulle börja släcka branden kom det inte ut tillräckligt med vatten från brandslangen som blivit kopplad till byggnadens stigarledning. Det drogs då grovslang i trapphuset upp till en våning under brandplanet eftersom man trodde att det var fel på stigarledningen. Detta ledde inte till någon förbättring och även om trycket på pumpen ökades blev det inte bättre.

Anledningen till att det inte kom ut något vatten var att nätet/silen på strålröret var igensatt av skräp, skräpet kom inte från stigarledningen. Strålröret undersöktes aldrig under insatsen. I utredningen konstateras också att uttag på stigarledningen är felaktiga då det på varannan våning bara finns ett grovslangsuttag istället för två smalslangsuttag. Strax innan branden bröt ut hade ett företag genomfört takarbete på byggnaden och använt gasolbrännare. Troligen hade de lämnat platsen för tidigt och inte haft efterbevakning enligt gällande regler för heta arbeten.

Konsekvenserna av branden blev att taket och vindsförrådet fick stora brand- och rökskador. Trapphuset fick mindre rökskador. Inga personskador uppstod till följd av branden.

ANNA ANDERSSON CARLIN

Så ska insatser i höga hus förbättras

I utredningen efter insatsen har det kommit fram rekommendationer om hur insatser i höga byggnader kan förbättras.

- Den instruktion som finns för hantering och manövrering av räddningshiss med mera bör ingå i utbildningsunderlaget när ny stegperso-nal utbildas. Detta är särskilt viktigt eftersom den som åker med stegbilen blir hissörare vid en insats.
- Metodkort ”brand, höga byggnader” bör tas upp igen på interna utbildningsdagar.
- De instruktioner som finns om stigarledningar och hur de ska användas bör vara del i utbildningsunderlag för nya chaufförer/pumpskötare. Det kan vara bra med praktiska inslag i utbildningen.
- Kunskap om hydraulik bör ingå i utbildningen med fokus på slangars kapacitet, byggnadshöjd och flöde/tryck.
- Teoretisk och praktisk in-ternutbildning för brandmän

bör förbättras vad avser exempelvis stigarledning, rök-luckor, räddningshissar samt de interna riktlinjer som finns kring dessa.

- Rutiner för kontroll av

strålrör in- och utvändigt bör göras vid fordonskontroll och rutin för att markera upp fel-fungerande materiel på ska-deplats bör tas fram.

Det krävdes omfattande friläggning av papp för att komma åt branden som spridit sig till takkonstruktionen och även ett större vindsförråd.

FOTO: RÄDDNINGSTJÄNSTEN

11 till sjukhus

- 1 hoppade från brandlägenhet innan räddningstjänsten anlände.
- 1 hoppade från brandlägenhet i räddningstjänstens hoppkudde.
- 1 räddades från brandlägenhet via fönster med stegbil.
- 1 räddades från grannlägenhet via fönster och stegbil.
- 7 skadades i samband med spontan utrymning via rök-fyllt trapphus.

3

REKOMMENDATIONER

Bättre brandskydd

- 1 Lägenheterna förses med automatiskt brand- och utrymningslarm.
- 2 Ytterdörrarna förses med dörrstängare.
- 3 Information/utbildning till boende studenter, fokus ut-ländska studenter.

Erfarenheter

Anna Andersson Carlin och Mattias Sjöström medverkar under Erfarenheter med sammanfattningar av olycksundersökningar inskickade till MSB, samt egna arbeten. De tar gärna emot synpunkter och tips. Du kan även kontakta MSB på e-post: olycksutredning@msb.se Undersökningarna på nätet: www.msb.se/olycksundersokningar/kommuner

Kontakt

Anna Andersson
Carlin
anna.carlin@rsyd.se

Mattias Sjöström
mattias.sjostrom@halmstad.se

Större förmåga att leda komplexa händelser, skala upp, uthållighet med mera är mål med projektet för enhetligt ledningssystem. FOTO: JOHAN EKLUND

Bättre samlad kraft

■ Projekt ska ge enhetligt ledningssystem

Målet är likhet i organisation, arbetssätt, nomenklatur – egen och samlad kraft ska ökas.

Det handlar om ett projekt för enhetligt ledningssystem inom kommunal räddningstjänst som MSB startat.

■ – Behoven har man sett sedan Västmanlandsbranden 2014 och de har aktualiserats än mer nu, säger Ulrika Lindmark, MSBs projektledare och till vardags ställföreträdande räddningschef i räddningstjänsten Syd.

Projektet är treårigt, har startat i år och planeras gå i mål i slutet av 2021 med en formulerad ledningsdoktrin.

Det handlar bland annat om att leda komplexa insatser, skala upp insatser, uthållighet vid längre insatser, sammankoppla ledningsnivåer, förmågan att hjälpa varandra, ta emot förstärkningsresurser, ledning under höjd beredskap.

Övergripande mål för projektet är ett enhetligt ledningssystem som stärker förmågan att genomföra effektiva räddningsinsatser.

Det tycks harmonisera med räddningstjänstutredningens krav på systemledning.

– Direktiven för projektet skrevs innan slutsatserna i utredningen presenterades, men de och skogsbranderna ifjol har gett extra kraft till projektet säger Ulrika Lindmark.

Arbetet hänger samman med gemensamma grunder för samverkan och ledning.

– För att komma vidare i aktörsgemensamma arbetssätt måste vi även titta på det aktörsinterna. Polisen har jobbat med det, räddningstjänsten måste göra det innan man kan ta nästa steg i gemensamma grunder.

■ Ska det ske i samklang med polisens arbetssätt?

– Ja och nej. Det ska vara anpassat för räddningstjänsten, men måste synkronisera med polisen och andra samverkande aktörer.

Det konstateras i projektplanen att mycket av ledningsutvecklingen under de senaste åren drivits av enskilda organisationer. Organisationer har vuxit, större ledningssystem byggts upp. Samtidigt saknas det en bild av hur det ser ut i de räddningstjänster som jobbar minst med ledningsutveckling.

Det har bidragit till en mer osammanhängande utvecklingsprocess och påtaglig diversifiering. Ledningssystem ser olika ut i olika räddningstjänstorganisationer, vilket tenderar att skapa konflikter i gränsskikten mellan systemen.

Samtidigt finns det behov att utveckla övergripande ledning vid flera samtidiga rädd-

Ulrika Lindmark

ningsinsatser och beredskaps-hantering.

– Det här är ett jättejobb att pussla ihop. Det ska, oavsett riskbilder, passa alla från de stora räddningstjänsterna till de små – vad som behöver vara enhetligt och var det ska finnas möjlighet till skillnader. Men behoven av ledning, samverkan och koordinering av insatser ser likadan ut för alla.

Det framhålls att kommunal räddningstjänst måste betraktas som en del av en större helhet, att gränssytor mot andra aktörer omhändertas under såväl utveckling av förmåga som vid samhällsstörningar.

En rad utvecklingsarbeten och projekt pågår inom området, vilka det ska tas hänsyn till i det fortsatta arbetet. Det kan handla om förstärkningsresurser, stabsmetodik, gemensamma grunder för samverkan och ledning, nya utbildningskoncept för räddningsledning.

– Det pågår flera projekt inom MSB, men också många utvecklingsarbeten i branschen. I vårt arbete måste vi vara öppna för vad som händer ute i landet.

PROJEKTGRUPPEN

Med i projektgruppen är Ulrika Lindmark, MSB/Rsyd (projektledare), Jan-Anders Holmlund, MSB (biträdande). Övriga från MSB: Pia Håkansson, Erik Cedergårdh, Heléne Nilsson, Christian Uhr, Sandra Danielsson och Anders Forsell. Från räddningstjänster Peter Arnevall, Stockholm, Mattias Larsson, Ar-

Samtidigt ska projektet utgå från etablerade metoder och modeller, ledningssystemet baseras på erfarenheter från praktiken och forskning.

I år inventeras behov, bland annat via två workshopserier. Det ska tas fram en grundkonstruktion som övergripande beskriver ledningssystemet.

– Det är som ett skal vi behöver bygga, därefter kan vi fördjupa arbetet inom delområden. Vilka områden det blir vill vi hålla öppet.

■ Vad blir slutresultatet?

– Ett ledningssystem som kommer att beskrivas i en rapport eller ledningsdoktrin. Det ska kunna ligga till grund för vägledningar, utbildningsunderlag och eventuellt leda till förändringar av föreskrifter.

Projektet kommer att drivas i nära samarbete och samverkan med bland annat SKL, räddningstjänster, kommuner, länsstyrelser, polis, försvarsmakt, och ambulanssjukvård/landsting. Arbetet är kostnadsberäknat till 25 miljoner kronor.

PER LARSSON

Snabbast utryckning i Kristinehamn och Tranås

I Kristinehamn tar det 9,5 minuter för ambulansen att komma till olycksplats, i Tranås 7,1 minuter för räddningstjänsten.

Det är de snabbaste noteringarna i landet. Längst tid tar det i glesbygd.

■ Siffrorna finns i SKLs öppna jämförelser som tas fram i samarbete med MSB.

Statistiken innehåller bara prior-larm, siffrorna är hämtade från mätning 1 juni 2017 till 31 maj 2018.

Mediantiden för ambulansen är 15,4 minuter. Pajala har längsta väntetiderna på ambulans, 39,8 minuter.

För räddningstjänst är mediantiden 11,8 minuter, medan man i Sorsele får vänta i genomsnitt 29,5 minuter.

Siffror saknas för 18 kommuner när det gäller ambulans, och 3 kommuner för räddningstjänst.

Även siffror för larmhantering finns redovisade, tiden från när samtal når SOS till första utlarmning.

Utlarmningstiderna är korta i Värmland och Norrbotten.

Responstid ambulans

tid från 112-anrop till första resurs på olycksplats

1 Kristinehamn	9,5 min
2 Tranås	9,6
3 Karlskoga	9,9
4 Motala	10,4
5 Ystad	10,4
6 Norrköping	10,5
7 Åtvidaberg	10,5
8 Avesta	10,6
9 Halmstad	10,7
10 Örebro	10,7

Responstid räddningstjänst

tid från 112-anrop till första resurs på olycksplats

1 Tranås	7,1 min
2 Perstorp	7,6
3 Oxelösund	8,1
4 Landskrona	8,2
5 Mjölby	8,3
6 Säffle	8,3
7 Staffanstorps	8,4
8 Trelleborg	8,4
9 Malmö	8,4
10 Kristinehamn	8,5

Film ska locka tjejer till SMO

Fortfarande är kvinnor i klar minoritet på utbildningen skydd mot olyckor (SMO).

De senaste två åren har andelen kvinnor bland dem som söker varit i snitt 15 procent, och 19 procent av de antagna.

Skälet till att andelen är högre bland dem som faktiskt antas än som söker, är att kvinnor i genomsnitt har högre betyg än män.

Nu släpper MSB en film som ska få fler intresserade.

Filmen är kort, cirka en minut lång, och ska främst användas i sociala medier.

Huvudsyftet är att locka kvinnor till utbildningen och yrken inom räddningstjänsten.

Men vi vill också bredda bilden av vilka arbetsuppgifter en brandman har, säger Tarja Aurbakken, marknadsförare på MSBs enhet för utbildningssamordning.

Traditionellt har MSB och räddningstjänsten marknadsfört branschen med dramatiska bilder av blåljus och flammande eld.

Den nya filmen har ett bredare och mer vardagligt perspektiv, och visar också förebyggande arbete, sådant som att utbilda ungdomar i brandsläckning och hjärt- och lungräddning och att göra tillsyn.

Personalen som agerar är anställd vid Sörmlandskustens räddningstjänst, där filmen är inspelad.

Filmen släpptes andra veckan i februari. Alla räddningstjänster har fått brev med länken till filmen:

<https://www.youtube.com/watch?v=z3JG-9Q8W0mc>

Vi ser gärna att de sprider den inom sina organisationer och i sina olika kanaler för att öka intresset för utbildningen och yrket, säger Tarja Aurbakken.

Inför antagningarna till SMO den 15 april respektive 15 oktober kommer MSB att använda filmen för en annonskampanj i sociala medier.

ANNIKA N LINDQVIST

Någon myndighet måste ges övergripande ansvar för olyckor inom hem och fritid, anser MSB.

FOTO: THOMAS HENRIKSON

Föreslår ansvar för olyckor inom hem och fritid

Kunskap om olycksfall i hem- och fritidsmiljö har gått förlorad de senaste åren, ingen myndighet har i dagsläget det övergripande ansvaret.

MSB föreslår i ett regeringsuppdrag att det ansvaret pekas ut. Och minst lika viktigt; att tillgång till statistik säkras.

Drygt 3 000 personer dör varje år i olyckor, 91 procent av dem inträffar i hem- eller fritidsmiljö.

Räddningsverket och senare MSB jobbade under ett antal år ganska intensivt med fallolyckor – de står för 55 procent av dödsolyckorna – och äldre-säkerhet. Men för några år sedan prioriterades arbetet ner av myndigheten.

MSB har nu haft ett regeringsuppdrag att föreslå hur erfarenhetsåterföring och samverkan för förebyggande av olyckor i hem- och fritidsmiljö kan stärkas.

Förebyggande av olyckor sker på många håll, men som helhet är ansvaret otydligt och fragmenterat. MSB anser att en myndighet bör få ansvaret för att förebygga olyckor, men pekar inte ut någon.

Väljer regeringen att ge en myndighet ansvaret är nog MSB en tänkbar kandidat, säger Joakim Ekberg, projektledare för regeringsuppdraget på MSB.

Han ser ett utpekat ansvar som viktigt.

När ingen har ett övergri-

pande, sammanhållande ansvar saknas också den helhetsbild som behövs för samordning och prioritering.

För att förebygga olyckor krävs kunskap om dem. Varför de händer, under vilka omständigheter.

Statistik är i sammanhanget mycket viktigt, en förutsättning för att kunna utvärdera och ge inriktning för framtida satsningar. Det går att arbeta förebyggande ändå, men risken är ett ineffektivt nyttjande av samhällets resurser.

Problem är att statistik inte finns i samma utsträckning som tidigare. Ett hinder är dataskyddsförordningen GDPR, vars uppgift är att skydda personuppgifter. Dessutom omfattas många uppgifter av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen.

Några exempel är att Socialstyrelsen avbrutit datainsamling till skadep databasen (IDB). Rättsmedicinalverket, och i viss mån Socialstyrelsen, har slutat leverera uppgifter till MSB kring döda i bränder. Transportstyrelsens möjligheter att samla in uppgifter via sjukvården bygger helt på samtycke från uppgiftslämnarna. Myndigheten försöker nu få till stånd en registerlag för Strada, registret över vägtrafikskador, för att kunna hantera personuppgifter för statistikändamål.

Insamlingarna av statistik är samhällsviktiga. Särskilt IDB, som ett flertal samverkan-

de aktörer har, lyfts som ett absolut behov för att kunna inrikta förebyggande åtgärder. Socialstyrelsen har gjort en framställan om IDB och tror det räcker med en förordning för att återuppta datainsamlingen, säger Joakim Ekberg.

Statistik bygger på vad som hänt. Vad innebär det att insamlandet av data legat nere och fortfarande gör det?

I viss mån blir det att börja om. Att få igång IDB igen är inte gjort på någon månad.

Det finns sektorsansvar för olika typer av olyckor, exempel-

vis ligger bränder på MSB och elolyckor på Elsäkerhetsverket. Men för helhetsgrepp på olyckor krävs insatser i nätverk.

I MSBs regeringsuppdrag har ett flera myndigheter medverkat: Boverket, Elsäkerhetsverket, Folkhälsomyndigheten, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Läkemedelsverket och Socialstyrelsen.

Det fanns en stark vilja från alla att bidra i arbetet. För att få in det lokala perspektivet om vilket stöd som behövs från nationell nivå, bjöd vi in kommuner, landsting och länsstyrelser.

PER LARSSON

FAKTA

MSBs fyra förslag

- Regeringen säkerställer möjligheterna att samla in skadedata, både juridiskt och ekonomiskt.
- En statlig myndighet får uppdraget att utreda hur allvarliga personskador ska definieras och mätas för att kunna följas upp och utvärdera åtgärder.
- En statlig myndighet får an-

svaret för skadeförebyggande arbete inom hem och fritid. Myndigheten får även uppdraget att skapa forum för att dela erfarenheter, och för samordning av aktörer på alla nivåer i samhället.

Socialstyrelsen, MSB och Boverket får i uppdrag att gemensamt finna lösningar för en trygg hemmiljö ur brandsäkerhetsperspektiv.

Dödsfall i olyckor i procent 2015-17

Orsak	alla åldrar	0-17 år	18-64 år	65+ år
Fall	55	8	12	73
Förgiftning	18	2	54	3
Vägtrafik	8	40	17	4
Drunkning	3	18	5	2
Kvävning	3	17	2	3
Öppen eld	2	9	2	2
Stark kyla	1	0	1	1
Övriga	10	6	7	12
Totalt	100%	100%	100%	100%
Faktiskt antal	9 598	93	2 752	6 753

Folkhögskola utbildar preppers

Stort intresse och en premiärkull av elever med blandad sammansättning.

Så blev det när Storumans folkhögskola startade en årslång preppersutbildning.

■ – Det är den första utbildningen i sitt slag och intresset visar att vi var rätt ute. Det finns ett sug efter kunskap kring krisberedskap i samhället, säger Håkan Jonsson, föreståndare för den nya utbildningen som startades i höstas och med examen framåt försommaren.

Håkan Jonsson har tidigare varit föreståndare för folkhögskolans fjälledarutbildning under många år och erfarenheter därifrån har varit en viktig grund för att starta preppersutbildningen.

– Meteorologi och lavinkunskap är några av de moment som ingår i fjälledarutbildningen, men som också har blivit en del av preppers.

Att samhället i form av försvarsberedningen tagit ut riktningen att alla bör klara sig sju dagar i en krissituation finns också med som bakgrund för att starta en ny utbildning.

– Två kollegor som även jobbar inom räddningstjänsten tryckte på om behovet av prepperskunskap och det ledde till att vi satte ihop en utbildning. Vi var nog lite osäkra på hur intresset skulle vara, men det behövde vi inte vara länge för det började ringa folk snabbt och ett 20-tal ansökningar kom in, säger Håkan Jonsson.

Folkhögskolan i västerbottenska fjällkommunen Storuman, där även Tärnaby hör hemma, valde att ta in tolv elever. Efter en termins studier är tio kvar.

– Det visar att engagemang-

Det finns ett sug efter kunskap om krisberedskap, anser lärare i Storuman där det startats en preppersutbildning på folkhögskolan. Bilden från när en praktikant på länsstyrelsen i Dalarna testade att leva utan vatten och el under tre dagar.

FOTO: LÄNSSTYRELSEN DALARNA

et är stor och vi har bara fått ett avhopp efter jobberbjudande och ett av personliga skäl.

■ **Hur är genomsnittseleven?**

– Ja, säg det. Det är nog enklare att beskriva det som en väldig blandning. Det är män och kvinnor från hela landet och åldersmässigt mellan 22 och 55.

Håkan Jonsson ser det som ett tecken på att individuell krisberedskap efterfrågas allmänt i samhället. Utbildningen i Storuman har inriktningen att skapa säkerhet och trygghet på individnivå.

Men han vill inte kalla det en överlevnadsutbildning.

– Det för tankarna fel. Hellre att man ser det som kunskaper som gör att man slipper hamna i en överlevnadssituation.

Utbildningen är egentligen en blandning av kunskaper kring hur man levde förr med hur man med ny teknik också kan bidra till större beredskap för att klara basfunktioner som

mat och värme i svåra situationer.

Håkan Jonsson tillägger att han själv är same och att kunskap från det samiska samhället blivit en viktig del i utbildningen. Klassen har bland annat besökt Jokkmokks marknad och studerat samisk näring och kultur.

– Förutom att bygga på individernas kunskap försöker vi även lyfta fram gruppdynamik och hur psykologiska faktorer påverkar en krissituation.

Att det blir en fortsättning kommande läsår för preppersutbildningen står helt klart efter det intresse som visats från elevhåll. Inriktningen är en ny kull med tolv elever i höst.

– Det är en förhållandevis dyr utbildning och som en helt ny blir det förstas också merkostnader. Men vi är stolta över att ha kommit igång med den på ett bra sätt i Storuman.

FREDRIK MÅRTENSSON

Terroristattack troligaste händelsen

■ Av allvarliga händelser tror svenskarna att en terroristattack är troligast, militärt angrepp minst troligt.

64 procent tror det är ganska troligt (46) eller mycket troligt (18) att en terroristattack inträffar de närmaste fem åren.

Propaganda/falsk information från främmande stat är det näst största orosmolnet ur ett femårsperspektiv.

10 procent tror det är ganska troligt (8) eller mycket troligt (2) att Sverige utsätts för militärt angrepp.

Siffrorna presenteras i Opinioner 2018, MSBs årliga enkät om allmänhetens syn på samhällsskydd, beredskap, säkerhetspolitik och försvar.

1 033 personer i åldern 18-74 år svarade på enkäten.

Annonsera i Tjugofyra7

Ska ni rekrytera personal inom området samhällsskydd och beredskap? Då är Tjugofyra7 rätt tidning att annonsera i.

Nästa nummer: 11 juni.

Annonbeställning: förhandsbokning senast 22 maj, färdigt manus senast 29 maj.

Kontakt: ring eller e-posta redaktionen (se sid 2), i första hand Per Larsson.

FAKTA ANNONSERING

Pris: 20 kr per spaltmillimeter.

Priset multiplicerar du fram enligt följande: antal spalter x höjd i millimeter x 20 kronor.

Spaltbredder: 1 spalt 42 mm; 2 spalter 88 mm; 3 spalter 135 mm; 4 spalter 181 mm; 5 spalter 227 mm. Max höjd är 292 mm.

Vi söker IT-säkerhetsspecialist

Till enheten för operativ cybersäkerhet och it-incidenthantering

msb.se/jobb

Vi söker Systemadministratör

Till enheten för operativ cybersäkerhet och it-incidenthantering

msb.se/jobb

Agerasäkert

We do safety right

UTBILDARE

Vi söker en utbildare som kan trivas med att undervisa kring ämnet

STATISK ELEKTRICITET

och hantering av brand- och explosionsfarliga varor

Du får gärna vara eller ha varit brandman, förman, eller har erfarenhet av kemi industrin och vill ägna någon dag per månad åt att hålla utbildning för operatörer, skyddsombud, arbetsledare, tankbilschaufförer med flera kategorier som helst inte skall sätta eld på varandra.

Vi utbildar genom att förevisa; mycket demonstrationer gör att utbildningen blir rolig och att man minns. Vanligen är det halvdagsutbildningar men även heldagsutbildning med 2 lärare förekommer.

Önskvärd bostadsort är södra/västra Sverige. Du behöver körkort och bil för att transportera dig och en hel del utrustning. Du kommer att timavlönas generöst. Fördel om du har egen firma men inte tvunget.

Kika in på www.agerasakert.se under fliken UTBILDNING, där ser du hur vi jobbar. Du som är intresserad kan maila till mikael@agerasakert.se eller ringa 073-522 05 09.

Vill du vara en del av våra förstärkningsresurser?

Nu kan du bli en del av MSB:s förstärkningsresurser inom samverkan och ledning, GIS, sambandsledning, kriskommunikation och vårdlandsstöd.

Vi behöver dig som vid stora och omfattande olyckor, kriser och samhällsstörningar tillfälligt kan stödja samhällets olika aktörer genom MSB:s insatser.

msb.se/Insats--beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Vi söker enhetschef

Med räddningstjänsterfarenhet

msb.se/jobb

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Vi söker chef

Till enheten för användarstöd och marknad

msb.se/jobb

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

LÖSNING TJUGOFYRA

Räddningstjänsten Karlstadsregionen söker

Brandinspektör och Säkerhetskoordinator

Läs mer på raddningkarlstad.se/jobb

raddningkarlstad.se

Räddningstjänsten Lomma-Staffanstorp söker

Yttre befäl/Brandingenjör

Vi är huvudsakligen en RIB-organisation med en brandstation per kommun. Heltidspersonalen skiftar mellan stationerna under arbetsveckan.

Operativt arbetar vi mycket med små enheter placerade ute i samhället nära medborgarna. Vi driver även ett projekt med kombitjänster där kommunala trygghetsvårdare har beredskap tillsammans med räddningstjänsten.

Vi bedriver en omfattande utåtriktad verksamhet med utbildning och information där heltidspersonalen samverkar med RIB-personalen på olika aktiviteter.

Du är en person som trivs med att ha skiftande arbetsuppgifter i en liten organisation. Förmåga att analysera, dra slutsatser och dokumentera är viktigt. Du ska även kunna driva projekt självständigt.

Exempel på dina arbetsuppgifter är: tillsyn, göra riskanalyser, ta fram handlingsprogram, genomföra utbildningar. Du kommer även att ingå i vår operativa organisation, som yttre befäl, med beredskap var fjärde vecka.

Formella krav: Brandingenjörsutbildning med RUB eller Räddningsledning B + Tillsyn A, körkort B samt krav på att bosätta sig i Staffanstorps eller Lomma kommun.

Frågor? Ring Räddningschef Bertil Persson 0709-35 14 01

Ansökan, som skall vara inne **senast 1:e april 2019**, sker på Staffanstorps kommuns hemsida.

Välkommen med din ansökan!

Nyutgivnet hittar du på: tjugofyra7.se

Sedan september har Filip Pallin och Karl Bergstrand med glatt humör tvättat slang. Och medan tvätten arbetar kan de lyfta slangrullar och bygga muskler.

FOTO: PER LARSSON

Tuggar slang hela dan

KRISTINEHAMN

De pratar slang hela dagarna. Och bidrar till att landets skogsbrandsdepåer återställs. – Vi har lärt en del. Om slang, säger Filip Pallin, 19.

■ 12 mil slang. Ungefär så mycket har Filip Pallin och Karl Bergstrand, 20, tvättat sen de klev in i MSBs lokaler i Kristinehamn. Bildskärmen på slangtvätten visar för dagen en total på 4 590 tvättade slangar.

– De säger att vi tvättat mest slang i Sverige, säger Karl och ler.

De kopplar en slang till tvätten. Den tvättas, provtrycks och snabbtorkas bit för bit. Sedan nästa slang, och nästa...

– Vi började här i september, låter lite sjukt att vi tvättat slang så länge. Det är mitt första riktiga jobb efter studenten, säger Filip.

MSBs skogsbrandsdepåer, det fanns totalt 15 förra sommaren, innehåller vardera 2,3 mil brandslang. Skogsbrandssommaren 2018 användes alla, en del återställdes för att skickas ut igen.

Totalt användes 23 depåer.

Myndigheten beslutade efter sommaren att köpa in en egen slangtvätt, bland annat för att snabbare återställa materiel.

– Nu har vi räddat 23 procent av all slang, jämfört med 13 procent 2014 när vi köpte in tjänsten, säger Pär Högman, verksamhetsansvarig i Kristinehamn.

För att göra depåerna redo inför kommande sommar behövdes personal. Via ett bemanningsföretag anställdes Filip Pallin och Karl Bergstrand.

– Det är ett monotont och tungt jobb. Men de här killarna har alltid ett leende på läpparna, gnäller aldrig, berömmar Högman.

När Karl och Filip, som fått det gemensamma smeknamnet lillprinsen, började i höstas och slog upp portarna på lokalens ena gavel såg de pallar i mängd, travade på varandra och fulla med slang. Det var svårt att se en ände på uppgiften.

– Nu kan jag nog köra tvätten i söm-

nen. Säg att det här är kul är kanske att ta i. Men det finns värre jobb. Och bättre, säger Filip.

– Så är det väl med alla jobb. Man får göra det bästa av situationen, konstaterar Karl.

Det kan man göra genom att tillverka en skivstång i form av en trästav med en slangrulle i varje ände. Filip och Karl spelar bandy i allsvenska Boltic och kunde ju passa på att träna lite medan tvätten arbetade.

– När slangen är kopplad till tvätten tar det ungefär fyra minuter innan alla 25 meter gått igenom. Vi sade att vi skulle göra fem bicepscurl var för varje slang som tvättas, men det har vi inte riktigt kommit upp i.

Det finns en del att pyssla med förutom att mata in och ta ut slang ur maskinen. Mycket lortig slang blötläggs före tvätt, slang som är försedd med plåster för lagning måste tvättas manuellt under plåstret, trasig slang klipps ner och kopplingarna sparas. Filip och Karl be-

dömer att de kasserat ungefär en slang om dagen.

Eftersom det, förhoppningsvis, kan dröja innan slangarna används igen torkas de noga. Efter torken i slangtvätten skickas de till ett torktält försett med avfuktare.

Alla depåer med placering runt om i landet är nu återställda och på plats. Det som torkats på senare tid är extraslang som lagerförs i Kristinehamn.

– Ett tag var det körigt, då var andra här och körde tvätten när vi hade rast. Men 15 februari var vi färdiga med MSBs slangar, ett historiskt datum, säger Filip.

Filip och Karl fortsätter dock att köra slangtvätten. Med tillbaka från skogen kom också slang som saknar märkning, ägaren okänd.

– Eftersom ägare inte kunnat identifieras, ingen efterfrågat slangen och kommunerna fått ersättning från staten för förbrukad slang så kommer vi återanvända den, säger Pär Högman.

PER LARSSON